

Plesovi u Hrvatskoj

Cestnik, Jana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:532783>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
Diplomski studij Kulture i turizma

Jana Cestnik

Plesovi u Hrvatskoj

DIPLOMSKI RAD

Kolegij: Nematerijalna kulturna baština

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Matični broj studentice: 0303060097

Pula, kolovoz 2021.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. NARODNI PLES	3
2.1. Struktura narodnog plesa	4
2.2. Primjena narodnog plesa	5
2.3. Povijest narodnih plesova u Hrvatskoj	6
2.4. Kolo kao središte društvene aktivnosti	8
3. VRSTE NARODNIH PLESOVA U HRVATSKOJ	10
3.1. Istarski narodni plesovi	11
3.1.1. Balun	12
3.1.2. Šete paši	14
3.1.3. Polka	14
3.1.4. Cotić	15
3.1.5. Valcer	15
3.2. Lički narodni plesovi	15
3.2.1. Ličko kolo	16
3.2.2. Tanac	18
3.2.3. Krivo kolo	20
3.3. Plesovi Dalmacije i Dalmatinske zagore	20
3.3.1. Nijemo kolo	22
3.3.2. Lindo	24
3.3.3. Moreška	26
3.4. Plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema	28
3.4.1. Šokačko kolo	29
3.4.2. Slavonsko kolo (slavonski drmeš)	30
3.4.3. <i>Ajd' na livo</i>	31
3.5. Plesovi Sjeverozapadne i Središnje Hrvatske	32
3.5.1. Drmeš	33

3.5.2. Valcer	34
2.5.3. Polka.....	35
4. FOLKLORNI PLESOVI NA POZORNICI I UNESCO.....	37
4.1. LADO – Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske.....	39
4.2. Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu	40
4.3. Hrvatski narodni plesovi i UNESCO.....	41
5. MANIFESTACIJE NARODNIH PLESOVA I OBIČAJA.....	42
5.1. Vinkovačke jeseni.....	42
5.2. Đakovački vezovi	44
5.3. Brodsko kolo.....	45
5.4. Na Neretvu misečina pala.....	47
5.5. Međunarodni festival folkloru u Karlovcu	48
6. VALORIZACIJA FOLKLORNIH MANIFESTACIJA U TURIZMU HRVATSKE	50
6.1. Kulturni turist	50
6.2. Manifestacijski turizam u Hrvatskoj.....	51
6. ZAKLJUČAK	54
LITERATURA.....	55
Internetski izvori.....	56
Popis slika	58
Sažetak	61
Summary	62

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Jana Cestnik, kandidatkinja za magisticu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 23. kolovoza 2021.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Jana Cestnik, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Plesovi u Hrvatskoj“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

1.UVOD

Ovaj rad bavi se istraživanjem i analizom tradicionalnih plesova u Hrvatskoj, folklornih manifestacija i organizacija koji promiču očuvanje folklorne baštine. Također se dotiče tema valorizacije kulturnih manifestacija u turizmu Hrvatske i kulturnog turizma općenito. Hrvatska je bogata poviješću, kulturom i tradicijom te je, između ostalog, sačuvala autohtone oblike nematerijalne kulturne baštine u obliku plesa, rukotvorina i pjevanja. Budući da su na Hrvatsku u prošlosti utjecali razni narodi, stvorila se šarolikost folklorne ponude za buduće naraštaje. Istra sa svojim alpskim i talijanskim utjecajima, Slavonija i Sjeverozapadna Hrvatska s mađarskim i austrijskim utjecajima, Lika s dinarskim te Dalmacija s europskim utjecajima, čine potpunu heterogenost kulture i folkloru na ovom području. Također, manifestacije koje promoviraju i čuvaju folklornu baštinu glavni su pokretač kulturnog turizma koje treba cijeniti i valorizirati.

Hipoteza ovog rada pokušat će dokazati da postoji dovoljno resursa za razvoj manifestacijskog turizma i daljnju valorizaciju folkloru u Hrvatskoj. Time bi se dokazala potreba za očuvanjem folkloru kao jedinstvenog oblika kulturne ostavštine na ovom prostoru i prilika za još veći razvoj selektivnijeg oblika turizma. Također, razvojem ove vrste turizma dao bi se naglasak na turistički i ekonomsko manje razvijene dijelove države i njihovu kulturnu raznolikost.

Svrha diplomskog rada je istražiti i prikazati resurse uz pomoć prikupljenih informacija iz stručne literature, web stranica turističkih zajednica i ostalih internetskih izvora. Informacije prikupljene iz navedenih izvora daju temelj i svrhu ovom radu te nude podatke s terenskih istraživanja.

Cilj rada je istražiti i opisati hrvatsku plesnu folklornu ostavštinu te utvrditi istinitost hipoteze.

Znanstvene metode koje se koriste u radu jesu metoda deskripcije, analize i sinteze, kompilacije, komparacije te indukcije.

Diplomski rad sastoji se od šest poglavlja. Prvo poglavlje bavi se svrhom tradicijskih plesova, njihovom poviješću te primjenom. Treće poglavlje bavi se opisom narodnih plesova u Hrvatskoj podijeljenih po regijama. Četvrto poglavlje bavi se organizacijama folklornih manifestacija i UNESCO-ovom zaštitom nematerijalne kulturne baštine. Peto poglavlje bavi se valorizacijom folklornog i manifestacijskog turizma u Hrvatskoj. U šestom se poglavlju

zaključuje rad i analizira istraženo. U ostalim poglavljima nalazi se literatura, izvori korišteni u radu i popis slika

2. NARODNI PLES

Ples je gibanje tijela u prostoru i vremenu te se ubraja u oblik kreativnog ljudskog izražavanja. Dok čovjek pleše, njegovo tijelo je instrument kojim rukovode emotivni i duhovni centri čovjeka. Narodni ples je nastao kao psihofizička, estetska i sociološka potreba čovjeka, a oblikovan je kolektivnom svijesću ljudi. Ples se kroz povijest mijenjao iz individualnog izražaja u kolektivni te se smatra kohezijom sklada, izražavanja i ljudske kreativnosti. Ples je kao takav autentičan, originalan, duhovan i smatra se vrijednošću nacionalnog i umjetničkog dobra. Narodni je ples određen strukturom, stilom i kontekstom izvođenja, a te se komponente međusobno spajaju i ovise jedna o drugoj i stvaraju jedinstveni ljudski izražaj.¹

Narodni ples je uvelike sklon upijanju različitih elemenata kroz povijest; tako prirodno okruženje, klima i zemljopisni položaj mogu utjecati na svrhu plesanja, oblik i kontekst samog plesa. Različiti dijelovi Hrvatske imaju brojne oblike narodnih plesova koji se u svakom podneblju drugačije izvode. Primjerice panonska ravnica i središnji dio Hrvatske karakteristični su za veselije i užurbanije plesove, dok su mediteranski plesovi elegantniji. Različitost Hrvatske pridonijela je stvaranju brojnih šarolikih vrsta plesova koji dobro opisuju povijest i uvjete u kojima su ljudi živjeli nekada. Primjerice, po narodnim nošnjama koje su se nosile i prilikom plesanja može se zaključiti o kakvom je prostoru riječ i u kakvim se uvjetima onda živjelo. Također, vrsta plesa, bilo da se radi o veselju i živahnijem ritmu ili jednostavnim koracima, puno govori o psihološkom i socijalnom stanju populacije na nekom području. Kroz povijest su se najviše plesali obredni plesovi jer se vjerovalo da se plesanjem priziva kiša za bolji urod. Plesalo se i za tjeranje duhova ili prizivanje naklonosti božanstava. Obredni plesovi su se izvodili na raskrižjima, rijekama, potocima, proplancima i sl. jer se vjerovalo da je na tim mjestima najveća prisutnost božanstva s ljudima. Također, plesovi su se izvodili na bitne dane u godini, primjerice za Božić ili Ivanje. No, bitnu su ulogu igrali i plesovi s radnim i borbenim motivima, a temperamentni pokladni plesovi ubrajaju se u najstarije plesne oblike na našim prostorima. Valja napomenuti da su mladi i djeca često igrali važnu ulogu u prenošenju narodnih plesova na daljnje generacije zbog prenošenja plesnih koraka u dječjim igrama koje su djeci bile zanimljive.²

¹ Knežević G., *Srebrna kola, zlaten kotač*, Zagreb, 2005., str. 13. – 15.

² Isto, str. 15. – 16.

2.1. Struktura narodnog plesa

U strukturi narodnog plesa moraju se uzeti u obzir sljedeći čimbenici:

- korak: prijenos težine tijela s noge na nogu. Razlikuje se hodajući, poskočni, skočni i trčeci korak. U grupnim plesovima korak mora biti određen kako bi se mogao lakše izvoditi, dok se u pojedinim plesovima korak mijenja i postaje predmetom nadahnuća plesača u tom trenutku
- plesni pokret: geste tijela, ruku i noge na kojoj nije težište tijela. Plesni pokret noge nastaje u vremenu između podizanja noge od poda i spuštanja na pod. Plesni pokret je promjenjiv i nastaje spontano, za razliku od plesnog koraka
- plesna figura: određen broj koraka zaokružen u logičnu i skladnu plesnu cjelinu stvara plesnu figuru. Narodni ples može sadržavati jednu ili više plesnih figura. One mogu biti jasno određene ili se mogu mijenjati spontano, u skladu s glazbenom pratnjom
- prostorna figura: ravnomjieran raspored izvođača po zamišljenim stranicama geometrijskih likova, pri čemu se oni međusobno, neprekinuto drže za ruke, ramena, pojaseve, maramice i sl.
- prostorna formacija: dinamično kretanje izvođača raspoređenih u prostoru
- prostorni raspored: ravnomjieran i statičan raspored izvođača po zamišljenim stranicama geometrijskih likova i plesnoj crti te plesnih figura
- plesna crta: ravnomjieran raspored izvođača po zamišljenoj crti, krivulji ili luku
- izvođačka formacija: u narodnim plesovima najviše do četiri izvođača (par, trojka, četvorka) koji se međusobno nalaze u plesnom prihvatu ili rukohvatu
- izvođački sastav: sudjelovanje prema spolu, bračnom statusu, dobi i broju
- plesni prihvati: prihvaćanje partnera s jednom ili dvije ruke za tijelo i

- plesni rukohvat: međusobno držanje izvođača za ruke.³

2.2. Primjena narodnog plesa

„Zbog svoje jednako snažne fizičke i psihičke komponente, suština plesa bila je oduvijek obavijena tajnom tako da je od vremena povijesti do danas ostala predmetom nagađanja i filozofskih razmatranja“.⁴

Prilikom opisivanja primjene narodnog plesa valja biti oprezan, budući da se mora uzeti u obzir originalna inačica plesa i provjeriti izvore od kojih se prenosi znanje. U suprotnom se može dogoditi da se stvori lažna ili prepravljena verzija narodnog plesa koja se potom krivo prenosi na buduće generacije. Danas se u praksi narodni plesovi izvode na manifestacijama folklornih elemenata i raznim etno događanjima, ali se isto tako izvode i u školama i ostalim obrazovnim ustanovama. Razlog tomu jest obrazovanje i edukacija mladih o folklornoj ostavštini i njegovanju kulturne baštine. Rijetko kada se narodni plesovi plešu radi zabave i rekreacije, budući da su danas moderni plesovi preuzeli vodstvo u izvannastavnim aktivnostima. Valja napomenuti da se narodni plesovi najčešće izvode na smotrama folklora kada se nastoji prikazati kulturno bogatstvo pojedinog prostora. Primjer jedne takve smotre jesu Vinkovačke jeseni u Vinkovcima, koje se obilježavaju svakog rujna. Na toj smotri plešu se razni plesovi iz različitih dijelova Hrvatske u autohtonim narodnim nošnjama te svi zajedno hodaju i plešu gradom. Od ostalih primjena narodnih plesova treba napomenuti i rad kulturnih umjetničkih udruga koje potiču i razvijaju narodne plesove kako bi se dalje prenosili i čuvali između mlađih generacija.

Nekada je primjena narodnih plesova bila u mnogočemu drugačija. Plesalo se radi zabave, slavlja, obreda, štovanja božanstava, iskazivanja raznih emocija i sl. U srednjem je vijeku ples bio strogo zabranjen te su ljudi u slobodno vrijeme skrivajući se od crkve plesali na privatnim zabavama i druženjima. Ples mrtvacu je nastao u srednjem vijeku zbog sve veće pojave kuge i umrlih te prikazuje ljude u plesu dok među njima pleše smrt. Jedan od takvih prikaza (u obliku freske) može se pronaći u crkvi sv. Marije na Škrilinah kraj Berma čiji je autor Vincent iz Kastva.⁵

³ Isto, str. 14. – 15.

⁴ Maletić A., *Knjiga o plesu*, Zagreb, 1986., str. 11.

⁵ Knežević G., *Srebrna kola, zlaten kotač*, Zagreb, 2005., str. 17. – 19.

Slika 1: Prikaz fresaka u Bermu

Izvor: <https://www.central-istria.com/hr/odredista-destinations/beram>, preuzeto: 15. lipnja 2021.

2.3. Povijest narodnih plesova u Hrvatskoj

Najstariji zapis o narodnom plesu dolazi iz Trogira 1273. Te se godine dogodio incident s mačem, a pretpostavlja se da se radi o plesu i viteškoj igri moreški. U 14. stoljeću je u Istri već postojao „mrtvački ples“ koji je u Bermu naslikao Vincent iz Kastva. U tadašnje vrijeme je trajala zabrana plesa koju je na sinodima 1338. ili 1339. izrekao oglejski patrijarh Bertrand. Početkom 15. stoljeća u Zadru je vladalo veselje povodom dolaska namjesnika kralja Ladislava u čiju su se čast plesala kola u tri koraka. Dubrovačka vlada zabranjuje 1420. plesanje i pjevanje u crkvi, ali se na dan sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovačke Republike, dopušta veselje plemićima i plemkinjama ispred crkve. U Dubrovniku se u istom stoljeću spominju lančani plesovi s mačevima, a sve više se otvaraju obrti koji šivaju nošnje za razna slavlja.

U 16. stoljeću se spominje starački ples na Hvaru, gdje su Hvarani tvrdili da ga je Petar Hektorović osobito volio. Marko Marulić prvi put spominje riječ kolo (*collo*), a ta se riječ spominje i u dubrovačkom zakonu te u Mihaljinu rječniku iz 1691. U 16. stoljeću se također spominje moreška u Splitu, u kojoj se tuku Turci i Mauri. U tom se stoljeću najvjerojatnije javlja i korčulanska moreška. Uz morešku spominju se i talijanski ples *rugiero* i *gagliarda*. U 17. stoljeću se sve više spominju moreška i kolo, a i sami plesovi više se nisu

zabranjivali već se ples sve više normalizira i širi. Johann Weichard Freiherr von Valvasor opisuje ples Hrvata, prvenstveno zabavama u Rijeci za vrijeme crkvenih proštenja te piše o svatovskom plesanju i plesanju na crkvenim sajmovima. Također se spominje i ples u dvoje koji se međusobno drže za maramicu. Ples se prati na vidalicama i roženicama, što je karakteristično za Istru. Novigradski biskup Tomasini spominje plesove *della verdura*, ples zelenila, koji su plesali mladići i djevojke okićeni s vijencima.⁶ U 18. stoljeću najveći dio povijesnih podataka o plesu dolazi s područja Jadrana i jadranskoga zaleđa. Zanimljivo je spomenuti da je najviše plesnih zabava u Zagrebu organizirala grofica Maria Stubenberg, supruga banskog namjesnika Ludviga Erdodyja. Bili su to plesovi pod maskama i predstavljali su novost u skromnom društvenom životu Zagreba. Plesovi postaju moda te se sve više izvode, sada već u plemićkim kućama, na Markovom trgu i u Banskim dvorima.

Početak 19. stoljeća spominju se zabave seljaka kontinentalne Dalmacije, tzv. Morlaka. Prema J. Lavalleeu, Morlaci su puni zdravlja i najviše vole ples. U 18. i početkom 19. stoljeća srednjoeuropski val donosi u hrvatske krajeve njemačke plesove, a kao modna novost javlja se polka, mazurka, kolomejka i drugi plesovi. U Dubrovniku je sve više kućnih zabava s kazališnim predstavama i svadbama na kojima se izvode dalmatinski tanci i kolo. Moreška se pleše diljem Dalmacije, a korčulanski moreškanti nastupaju i u Carigradu. Dubrovnik ima veliku moć u tadašnje vrijeme te se u 19. stoljeću isprepliću različiti utjecaji stranih zemalja koji su utjecali i na oblike plesova. Najviše se i dalje plešu kola i moreška, ali se preuzimaju utjecaji iz drugih plesova.

U 20. stoljeću se najviše transformiraju tradicionalni plesovi; razlog tomu jest ispreplitanje naroda i veliki događaji koji su mijenjali svijet. Najviše se razvija polka i valcer, a kolo i dalje ostaje najmanje promijenjen stil plesanja. Tradicionalna seljačka umjetnost dobiva sve veće značenje i priprema se za scensko izvođenje. Tomu pridonosi Hrvatska seljačka stranka koju predvodi ministar prosvjete Stjepan Radić. U 20. stoljeću se snimaju dokumentarni filmovi o narodnim običajima, nošnjama i plesu koji su izrazito vrijedni dragulji današnjice. Drugi svjetski rat je najviše pridonio vrednovanju folklorne baštine i čuvanju starih običaja te su materijali koje koristimo i danas nastali u poslijeratno doba. Sve više se organiziraju smotre folklora te se u škole uvode satovi plesa i obrazovanje o folklornoj ostavštini.⁷

⁶ Ivančan I., *Narodni plesni običaji u Hrvata.*, Zagreb, 1996., str. 13. – 26.

⁷ Isto, str. 18. – 52.

2.4. Kolo kao središte društvene aktivnosti

U velikom dijelu Hrvatske do Drugoga svjetskog rata, a ponegdje još i 1950-ih godina, kolo je bilo središte seoskoga društvenog života. Kolo je kao ples, ali i kao društveno zbivanje, bilo glavno mjesto upoznavanja djevojaka i mladića, pokazivanja simpatija, sklapanja prijateljstava, ruganja i izražavanja društvene kritike. Dok se kolo plesalo, svaka je osoba mogla izraziti mišljenje, osjećaje, obratiti se nekome, narugati se nekome ili uputiti kritiku. Za kolo se smatra da je najstariji oblik plesa s istaknutom potrebom da se izrazi zajedništvo.

U Hrvatskom zagorju, Podravini i Međimurju je do kraja 19. stoljeća vođenje kola bio običaj u uskršno doba i na svadbama. Kola su najčešće imala ritualnu funkciju te su se plesala radi povećanja plodnosti i uroda. Pojavom parovnih plesova kolo je gotovo izumrlo, no pjevana kola ostaju dominantan oblik plesa u kulturi panonskog dijela Hrvatske - Podravine, Bilogore, Moslavine, Posavine i Slavonije. U Slavoniji je dobro poznato šokačko kolo i drmeš, o kojima će više riječi biti u sljedećim poglavljima. U Dalmatinskoj zagori se izvodi nijemo kolo, koje se tako zove zbog nedostatka glazbene pratnje. U nijemom kolu specifična je praksa plesanja, poskakivanja, plesanja u parovima slobodno po plesnoj prostoru i zamišljenoj kružnici. U dinarskom predjelu kolo se izvodi krupnim koracima i poskocima. Uglavnom ga prati samo zveket nakita i duboko disanje plesača. Nijemo kolo se također može, ali i ne mora izvoditi uz pratnju diplica ili miha, tradicionalnog instrumenta tog podneblja. Zanimljivo je napomenuti da je u svakom dijelu Hrvatske kolo jedan od glavnih oblika plesova, nakon kojeg slijede ostali, parovni plesovi. Postoje razni oblici kola, ovisno o kojem području Hrvatske se govori. Neki od primjera hrvatskih kola jesu: Vrlika (Dalmatinska zagora), biračko kolo (Modruš), šiškovsko kolo (Šiškovci kraj Vinkovaca), tamburaško kolo (Babina Greda kraj Županje), staračko kolo (Slavonski Brod), kolo uz cimbal (Podravina), šetano kolo (Stari Grabovac, Novska), kolo uz gajde (Andrijaševci, Vinkovci), kolo uz samicu (Vinkovci), baranjsko kolo, drmeško kolo, karlovačko kolo, kolo na štuk (Nova Gradiška), sinjsko kolo, šuplje kolo (Dalmatinska zagora), kolo iz Ravnih kotara, paško kolo itd.⁸

⁸ Maljković Z. et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb, 2016., str. 229. – 240.

Slika 2: Vrličko kolo, Dalmatinska zagora

Izvor: <https://bastina.hr/kud/kud-%E2%80%8Cmilan-begovic/> , preuzeto: 15. lipnja 2021.

Slika 3: Paško kolo, Pag

Izvor: <https://tzgpag.hr/hr/posebnosti/pa%C5%A1ko-kolo.html>, preuzeto: 15. lipnja 2021.

3. VRSTE NARODNIH PLESOVA U HRVATSKOJ

Narodni plesovi su u prošlosti bili neizbježan dio rituala, često povezani s magijom i štovanjem božanstva. Neki su narodni plesovi po svojstvima i raširenosti više ukorijenjeni u Hrvatskoj poput kola, tanca, baluna, dučeca, starog sita i dr. Hrvati su s miješanjem tradicija prihvatili strane plesove kao što su: čardaš, kvadrilja, mazurka, polka, rašpa, schotisch, siebenschritt, štajeriš, oberštajer, valcer, palejaj, kukunješće i sl. Na određene datume u godini sve se više izvode plesovi s mačevima poput moreške u Korčuli, lastavskog kola te kraljice u Slavoniji i Srijemu. Plesovi se mogu izvoditi uz glazbenu pratnju (pjevana kola i tanci), vokalno – instrumentalnu pratnju (kolo, drmeš) te bez glazbe (nijemo kolo). Plesovi se također dijele prema držanju plesača pa oni mogu biti solistički, u paru, u trojkama, u četvorkama ili u kolu (otvorenom ili zatvorenom). Plesovi se plešu u različita godišnja doba i za različite prilike poput svadbi, slavlja rođenja djeteta, krštenja ili zabave. Različiti dijelovi Hrvatske imaju svojevrsta obilježja koja su posudili od ostalih naroda. Primjerice srednjoeuropski kulturni krug utjecao je na središnju i nizinsku Hrvatsku i mediteranski dio, a jugoistočni europski krug najviše je dotaknuo gorsku Hrvatsku. Tradicijske plesove zadržali su u Bilogori, Podravini i Slavoniji te dalmatinskom zaleđu, gdje su se plesala nijema kola. Drmeš je najpoznatiji ples u Hrvatskoj, a odlikuju ga utjecaji čardaša. U planinskoj Hrvatskoj, Lici i dalmatinskom zaleđu plešu se mišnjača i nijemo kolo, a isti se plesovi mogu vidjeti i na zadarskom i šibenskom otočju. Linđo je jedan od najpoznatijih plesova u Dalmaciji, a karakterizira ga glazba uz nijemo kolo. U Dalmaciji, Istri i Kvarneru tipična je pojava plesova u paru, gdje se muškarci i žene približavaju jedno drugome pa opet udaljavaju s ritmičnim udarcima nogom. Valja spomenuti da su u Istri narodni plesovi dobro očuvani, a među njima je najviše poznat balun.⁹

⁹ Maljković Z. et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb, 2016., str. 220. – 255.

3.1. Istarski narodni plesovi

Istra je poznata po svojoj bogatoj povijesti i ispreplitanju raznih kultura tijekom vremena. Razni narodi koji su prošli Istrom ostavili su neizbrisive tragove u kulturi i običajima koji i danas čine kulturnu baštinu. Trenutno u Istri na očuvanju kulturne baštine rade brojne udruge koje održavaju razne manifestacije i susrete ne bi li prenijeli sljedećim generacijama ljubav prema svojem zavičaju. Najstariji zapisi o plesu u Istri dolaze iz vremena kada su ljudi lovili životinje pa otuda dolaze tzv. zečji plesovi, poznatiji pod nazivom zajc. Plesanjem tog plesa vjerovalo se da se priziva dobar ulov te je pripadao u spomenute obredne plesove koje su ljudi izvodili zbog magijskog djelovanja. U Istri postoje razni plesovi koji najvjerojatnije potječu iz srednjeg vijeka, dok neki svoje korijene vuku iz renesanse i novog vijeka. Srednjovjekovno podrijetlo vuku balun, šete paši, tanac i štajeris, dok su renesansi poznati mantrina, promena i cotić. Mažurka i polka su nastale nešto kasnije, u 19. stoljeću. Nekada je u plesovima neizbježan bio i kolovođa plesa (*capo di ballo*) koji je upravljao i vodio ples, a na njemu je bilo da odredi samu duljinu plesa. Bitno je napomenuti i zvončare, koji su oko svojeg struka imali zavezana zvona, vjerujući da će tako otjerati zimu. Već spomenuti ples povrća ili *della verdura* plesao se među mladima. Valja napomenuti da se nisu svi istarski plesovi održali u svojem originalnom izdanju, već se sada plešu s preinakama. Primjerice zajc se preoblikovao u ples s jastukom.¹⁰

Neki od istarskih plesova se danas uvježbavaju i uče u školama ili istarskim KUD-ovima, a neki od njih su balun, šete paši, polka, balo di kušin i dr. Ivan Ivančan u knjizi *Istarski narodni plesovi* naveo je plesove koji su poznati starijim stanovnicima Istre, ali nisu svi poznati široj javnosti. Među tim plesovima jesu: balo di kušin, balo di skova, balo di spečo, balun, bašovijen, boncar, cotić, čardaš, drmeš, gajski ples, hrvaski, igraj kolo na dvadesetina, kolo, korak, krajcopolka, kvadrija, mafrina, mažurka, melfin, na kantrege, pod noge, polka, po starinsko, promena, saltin, šete paši, šavrin, špicpolka, štajeriš, valcer i zajc.¹¹

¹⁰ Ivančan I., *Istarski narodni plesovi*, Zagreb 1963., str. 7. – 23.

¹¹ Isto, str. 75. – 77.

Neki od navedenih plesova su zaboravljeni i ne izvode se u današnje vrijeme. Nažalost, za pojedine plesove koji su manje poznati nemamo dovoljno podataka pa se ovaj rad vodi navodima Ivana Ivančana. U Istri su također poznati i neki od plesova istarskih Talijana poput bersaljere, denče, furlane, polke i vilote. U nastavku će se pažnja usmjeriti na poznatije istarske plesove o kojima imamo više zapisa i koji se još uvijek plešu.

3.1.1. Balun

Najpopularniji ples u Istri je balun. Valja napomenuti da ga mnogi autori, uključujući Ivančana, spominju pod nazivom balon. Taj naziv nije stariji od prošlog stoljeća, stoga se pretpostavlja da se nazivao drugačije u prošlosti. Balun bi vjerojatno značio „veliki ples“.¹² Balun se pleše kroz četveročetvrtinski takt i svaka se figura proteže kroz četiri takta. Važno je napomenuti da postoji puno inačica baluna jer svako selo u Istri ima svoju verziju plesanja ovog plesa. Četiri osnovne figure baluna jesu:

- „prebirat,
- valcat
- šetat ili hodit uokole i
- vrtet ili obrnut“.

„Prebirat“ označava kolo u kojem plesači ruke drže na ramenima drugih plesača. „Valcat“ znači okretati se u paru oko svoje osi u smjeru kazaljke na satu. Šetat ili „hodit uokole“ predstavlja par koji šeće u smjeru kazaljke na satu, držeći se kao u prvoj figuri, „prebirat“. Važno je da se u ovoj figuri par kreće istim nogama u ritmu glazbene pratnje. Posljednja figura je „vrtet“ ili „obrnut“. Plesač drži plesačicu lijevu nadlakticu svojom desnom rukom, a plesačica čini isto, samo s unutarnje strane. Kao što je već prije spomenuto, balun ima raznih inačica koje ovise u kojem se mjestu pleše. Poznate verzije baluna dolaze iz Rovinja, Barbana, Žminja i Labina. Balun se plesao nedjeljom nakon mise, kada bi se plesači obukli u narodne nošnje.¹³

¹² Božić D., Ilić O., Mercandel T., *Folklorni plesovi Istre.*, Pula, 2012., str. 33.

¹³ Isto, str. 34. – 51.

Slika 3: Balun

Izvor: <https://proleksis.lzmk.hr/10630/>, preuzeto: 16. lipnja 2021.

Slika 4: Plesanje baluna u osnovnoj školi Šijana, Pula

Izvor: <https://www.glasistre.hr/pula/istarska-vecer-lipo-je-cut-taj-nas-ca-585341>, preuzeto:

16. lipnja 2021.

3.1.2. Šete paši

Kao što je slučaj s balunom, šete paši se također izvodio u svakom selu drukčije. Šete paši ima značenje sedam koraka. Nekada, u doba praznovjerja, vjerovalo se da ako s partnericom optrčiš krug u jednu i drugu stranu i zavrtiš se, magija nastaje. Zapise o ovom plesu nalazimo u Rovinjskom Selu, Bermu i Juricanima te pripada alpskoj plesnoj zoni. Ples šete paši izvodio se uz pratnju violine.¹⁴

3.1.3. Polka

Polka vuče svoje korijene iz Češke te je nešto novijeg podrijetla. Pleše se u dvočetvrtinskom taktu, veselim i brzim koracima. Od 19. stoljeća se većinom zadržala u izvornom obliku, ali se u nekim dijelovima Istre pleše s izmijenjenim koracima i oblikom. Zapise o polki nalazimo 1957. u Bermu, Rovinjskom Selu, Munama, Barbanu, Hrbokima, Žminju i Valturi. Polka je najrasprostranjeniji ples, ali i najviše izvođen, budući da je karakteriziraju veseli koraci. Neka sela, poput Hrboki, izvode polku jakim udarcima noge, dok su ostale figure iste kao u drugim selima. Ostali plesovi poput mafrina, cotića i baluna također imaju elemente polke. Valja napomenuti da se polka plesala u paru, a nekada u kolu te je ostavila najviše utjecaja na ostale plesove u Istri. Polka je zahvalan ples jer se može izvoditi s raznim instrumentima, a u prošlosti se često izvodila uz pjesmu „Još Hrvatska ni propala“.¹⁵

¹⁴ Ivančan I., *Istarski narodni plesovi*, Zagreb 1963., str. 258. – 266.

¹⁵ Isto, str. 229. – 247.

Slika 5: Istarska polka

Izvor: <https://fd-pazin.hr/istarski-plesovi/>, preuzeto: 17. lipnja 2021.

3.1.4. Cotic

Zapisi o cotiću datiraju još iz 1957. u Munama. Zapise pronalazimo i u Babanu, Bermu, Juricanima i Žminju. Cotic su isto tako zvali različitim nazivima, budući da se isti naziv koristio za razne plesove. Tako su za staru polku, čotež, šotiš govorili cotić, dok su ga u Munama nazivali peta prsti.¹⁶

3.1.5. Valcer

Valcer se od davnina izvodio često i smatra se da je vrlo vjerojatno naslijedio mažurku jer joj je vrlo sličan. Valcer se pleše u paru i ima poseban stil plesanja koji se očuvao sve do danas. Valcer se u Istri izvodio uz glazbenu pratnju sopela, mišnica, roženica i šurli. Zapisi o valceru datiraju još iz 1957. iz Žminja i Rovinjskog Sela.¹⁷

3.2. Lički narodni plesovi

¹⁶ Isto, str. 203. – 208.

¹⁷ Isto, str. 275. – 280.

Lički narodni plesovi su poseban prikaz hrvatskih plesova. Najpoznatiji predstavnici ličkih plesova jesu tanac i ličko kolo koji, prema Ivančanu, pripadaju plesovima dinarske, tj. jadranske plesne zone. O životu i kulturi Ličana se nažalost ne zna puno, stoga zapisa o plesovima ili drugim kulturološkim običajima gotovo i nema. Najviše izvora o ovoj kulturnoj zoni dolazi od samog Ivančana koji je proveo terenska istraživanja na ovom području. Ivančan je u Lici zabilježio 36 kola i plesova različitih postanaka i podrijetla. Važno je napomenuti da je Lika područje gdje se može uočiti međusobno miješanje gorskih i primorskih plesnih elemenata. Važno je napomenuti da gotovo svaki od tih plesova ima više inačica. Plesovi u Lici po Ivančanu: ančica, bećarac, bimber, biračko kolo, čardaš, crnogorsko kolo, dalmatinsko kolo, doktora, drmeš, đikac, haj na lijevo, hopšajdiri, hrvacki hrvacko, izvir-voda izvirala, ja posija lan, kozara, krajc polka, krivo kolo, kruške jabuke, kukulješče, ličko kolo, ljubikolo, milica, mišnjača, moravac, napovrat, oj kompoljsko kolo, paraglajz, pauna, plazavac, polka, seni veni, srbijanka, sremica, šimi – polka, špic – polka, tanac, tanc cura, taraban, triput nalevo, užičko kolo, vezanje lanca, zmiije, vuljalka i vranjanka. Po ovome se može zaključiti da je Lika vrlo bogato kulturno središte, ali očigledno ne dovoljno poznato. Ivančan također navodi da Ličani nisu strastveni plesači pa stoga ne čudi da plesove poznajemo jako malo, ako uopće.¹⁸ Kolo je kao oblik plesa najdominantniji u Lici i najčešće se izvodi s kolovođom. Kolo se plesalo čak i u antičko doba, iz kojega dolaze nadgrobni spomenici na kojima su prikazane djevojke i mladići u kolu. Kolo se plesalo zbog obrednih razloga, u doba siječe ili berbe te se vjerovalo da se plesom priziva dobar urod. Između ostalog, kolo se plesalo među mladima kako bi se privukao budući partner ili kako bi se proslavio važni događaj u životu Ličana.¹⁹ U nastavku će se obraditi najpoznatiji plesovi Like: ličko kolo, tanac i krivo kolo.

3.2.1. Ličko kolo

Najpoznatiji i osnovni lički ples, ličko kolo, plesao se zbog pokazivanja snage i zrelosti između mladih muškaraca i žena. Plesom se pokazivala izdržljivost i snaga plesača, što je za tadašnja vremena bilo bitno zbog teških uvjeta življenja u Lici. Djevojka je plesom

¹⁸ Ivančan, I., *Lički narodni plesovi.*, Zagreb, 1963., str. 120. – 122.

¹⁹ <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/>, posjećeno 18. srpnja 2021.

dokazivala plodnost i izdržljivost za rad u polju i u kući, dok je muškarac skokovima pokazivao svoju muževnost.

Ličko se kolo najčešće plesalo na otvorenom prostoru ili na gumnima pa je u kolu mogao sudjelovati velik broj plesača. Mjesta na kojima se plesalo ili igralo kolo nosila su naziv igrište ili kolarište. Lokacije plesanja su različite, nekada se plesalo pred nečijom kućom, na cesti, raskrižju, iza crkve ili ispred crkve itd. Važna je bila i veličina samog kola, što se više ljudi odazvalo, to je kolo bilo uspješnije i veselije. Što je kolo bilo veće, to je kolovođa bio ponosniji na svoje kolo. Malim se djevojčicama nije dozvoljavao ples kola, budući da je to prvenstveno bio ples odraslih; međutim, na velike kršćanske blagdane poput Uskrsa i Božića, plesali su i stariji i djevojčice.

Ličko kolo se pleše u smjeru kretanja kazaljke na satu. Nekada se kolo plesalo mirno, bez skakanja, no, u novije vrijeme je kolo promijenilo ritam u nešto brži i ritmičniji. U plesu se znalo „đipnuti“ ili „điknuti“, što u prijevodu znači skočiti, stoga je ličko kolo postalo poznato i pod nazivom đikac. U kolu je bilo važno držanje plesača; svaki je plesač morao izgledati uspravno i lijepo u svakom pogledu. Ples karakterizira vrtanja u lijevu i desnu stranu, a kada bi muškarac počeo vrtjeti ženu u krug, ostali plesači bi stali plesati i posvetili pažnju paru u vrtnji. Karakteristika ovog plesa koja ima pomalo mističnu notu jest tabananje, tj. lupanje nogom o pod, što za posljedicu ima dizanje prašine, zbog koje se vjerovalo da je čovjek spojen s prirodom dok pleše ličko kolo.²⁰

²⁰ <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/>, preuzeto 18. srpnja 2021.

Slika 6: Ličko kolo

Izvor: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/>, preuzeto: 18. srpnja 2021.

3.2.2. Tanac

O ličkom tancu se ne zna gotovo ništa. Postoje razni tanci iz različitih dijelova Hrvatske poput slavonskog, istarskog, rapskog, krčkog i dr. Lički tanac se u sitnim detaljima razlikuje od ostalih tanaca, međutim, može se reći da svi tanci u Hrvatskoj potječu od ostalih plesova, ponajprije drmeša. Tanac se također zvao hrvatski, rvacki i mišnjača, ali je u novije vrijeme zadržao naziv tanac. Zanimljivo je napomenuti da češka riječ „tancovat“, u prijevodu znači plesati; stoga se može zaključiti da je tanac ili tanec zajednička riječ Slavena. Tanac je jedan od najpoznatijih plesova u Hrvatskoj i postoji u nekoliko varijacija pod različitim imenom. O ličkom tancu gotovo da i nema izvora, osim opisa samih koraka u Ivančanovoj knjizi *Lički narodni plesovi*. Lički tanac se od ostalih tanaca razlikuje po tome što se pleše u četvorkama, dok se u ostalim dijelovima Hrvatske tanac pleše u dva reda. Zajednička karakteristika koju tanac ima s ličkim kolom jest tabananje (udaranje nogom o pod), dok je figura slična. Elementi tanca uključuju: prebiranje, okretanje plesačice ispod izdignute muškarčeve lijeve ruke, okreti u paru na jednu i drugu stranu te integriranje para u manje kolo. Zadnji element je karakterističan za Liku i Gorski kotar. Muzička pratnja je obavezna te

se tijekom promjene ritma u muzici mijenja i korak. Tanac svoje podrijetlo vuče iz mađarskog čardaša, ali i drmeša, čiji se elementi i ritam mogu primijetiti. ²¹

Slika 7: Rapski tanac

Izvor: <http://www.ucilisterab.hr/hr/tanac>, preuzeto 19. srpnja 2021.

²¹ Sremac, S., *O hrvatskom tancu, drmešu, čardašu i porijeklu drmeša*, Zagreb, 1983., str. 63. – 65.

3.2.3. Krivo kolo

Krivo kolo se prema Ivančanu izvodilo između dva svjetska rata kao dio ličkog kola, međutim, Ivančan tvrdi da se prema uvodnoj glazbi i nekim elementima krivo kolo nekada plesalo kao zaseban ples. Prema riječima starijih Ličana, krivo kolo je itekako bio zaseban ples koji je na neki način „izrugivao“ ličko kolo. Razlog tomu je što se ličko kolo plesalo u tradicionalnom izdanju i pazilo se na svaki pokret i element, kako se stariji ne bi uvrijedili. Krivo kolo je uvedeno kao izokrenuta verzija ličkog kola, gdje se svaki element izvodio u drugoj strani. Starije stanovništvo nije plesalo ovu verziju, već su samo mladi plesali krivo kolo. Zanimljivo je napomenuti da je krivo kolo do sada pogrešno smatrano dijelom ličkog kola upravo zbog razloga što se nije smatralo tradicionalnim, tj. originalnim kolom. Samo starije stanovništvo Like koje je intervjuirao Ivančan, sjeća se krivog kola i kako se plesalo. Krivo kolo se plesalo tako da su se usred plesanja ličkog kola, muškarci i žene okrenuli leđima i držali za pojaseve, nekada i za ruke. Na „repu“ kola nikada nije htjela biti žena, budući da je to za nju bilo ponižavajuće.²²

3.3. Plesovi Dalmacije i Dalmatinske zagore

Dalmacija je vrlo bogato kulturno središte koje je tijekom svoje burne prošlosti upijalo brojne utjecaje iz različitih zemalja i naroda. Valja spomenuti Dubrovačku Republiku, koja je sama po sebi bogata kulturom i poviješću. Dubrovnik je kao trgovačko i putno čvorište u povijesti bio posrednik i prenosio je različite utjecaje preko ceremonijara na dubrovačkom dvoru španjolske i napolitanske provenijencije. Mačevni plesovi su se zadržali na tom području od 15. stoljeća, otkada postoje pismeni zapisi o izvođenju tih plesova. Dalmatinska zagora je područje koje je samo stvaralo svoje običaje i za sobom je ostavilo jedinstveni kulturni zapis u hrvatskoj povijesti. Može se reći da se turistički najviše valoriziralo područje Dalmacije, ukoliko je riječ o kulturnim dobrima i nematerijalnoj kulturnoj baštini. Područje Dalmacije je prožeto mediteranskom kulturom, isto kao i Istra, međutim, važno je reći da Dalmacija ima i balkanskog utjecaja na svoju kulturu i običaje. Balkanski utjecaj se najviše može osjetiti u Dalmatinskoj zagori, gdje se u brdima i skrivenosti krškog krajolika stvarala svojstvena i jedinstvena kultura. Što se plesa tiče, u Dalmaciji je najpoznatije Nijemo kolo,

²² Ivančan, I., *Lički narodni plesovi.*, Zagreb, 1963. str. 122 – 127.

također zvano mutavo kolo, šuplje, po naški, po starinski i staračko. Ta kola su poznata po brzini i većim poskocima i koracima, budući da su ti narodi bili glasniji, otvoreniji i živjeli su na područjima toplije klime.²³ Za razliku od plesova panonske zone, kola u Dalmaciji se plešu u puno više prostora, dakle, kola nisu toliko zbijena te se utjecaji u plesu miješaju sa srednjoeuropskim utjecajima. Neki od najpoznatijih dalmatinskih plesova jesu: nijemo kolo, linđo, moreška, šotić, kvatropaše, furlana, valcer, manfrina, kvadrilja i polka šaltina. Plesove najčešće prate sastavi mandolinista i vrlo su popularizirani u javnosti. Područje Dubrovnika je poznato po linđu i mačevnim plesovima, među kojima su najpoznatiji plesovi kumpanije i moreška. Linđo i moreška su vjerojatno najpoznatiji plesovi u Hrvatskoj, iako je nijemo kolo iz Dalmatinske zagore uvršteno na UNESCO-vu listu nematerijalnih kulturnih dobara u Hrvatskoj.²⁴ U ovome poglavlju će se detaljnije obraditi nijemo kolo, linđo i moreška.

Slika 8: Kvadrilja u Trogiru

Izvor: <https://www.kvadrilja.com/>, preuzeto: 20. srpnja 2021.

²³ Travirka, A., *Dalmacija, povijest, kultura, umjetnička baština*, Zadar, 2005., str. 56.

²⁴ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb, 2016., str. 256. – 258.

3.3.1. Nijemo kolo

Nijemo kolo praktiraju zajednice u Dalmatinskoj zagori, u južnoj Hrvatskoj. Nijemo kolo izvodi se u zatvorenom krugu s plesačima koji vode partnerice u energičnim, spontanim koracima - plesač javno testira vještine svoje partnerice, naizgled bez definiranih pravila. Koraci i brojevi, često snažni i impresivni, ovise o raspoloženju i želji sudionika. Definiirajuća značajka nijemog kružnog plesa je ta što se izvodi isključivo bez glazbe, iako vokalne ili instrumentalne izvedbe mogu prethoditi ili slijediti ples. Nijemo kolo tradicionalno se izvodi na karnevalima, sajmovima, blagdanima i vjenčanjima te djeluje kao način da se mlade žene i muškarci upoznaju i upoznaju. Razlike u izvedbi nijemog kola od jednog do drugog sela također su način na koji stanovnici mogu razlikovati svoj identitet. Ples se prenosi s koljena na koljeno, iako se to sve češće događa kroz kulturne klubove u kojima su njegovi pokreti standardizirani. Neka sela dalmatinskog zaleđa, međutim, čuvaju spontanu izvedbu koraka i figura. Danas nijemo kolo uglavnom plešu seoske izvedbene skupine na lokalnim, regionalnim ili međunarodnim festivalima te na lokalnim priredbama, karnevalima ili na blagdane svetaca svoje župne crkve.²⁵ Posebnost ovog plesa jest činjenica da svaki muškarac izvodi svoj korak, držeći više partnerica koje se drže za „šudarić“ (rupčić), da ih svi dobro vide, pokazujući njihove spretne korake i poskoke. Nijemo kolo može ili ne mora biti nastavak plesanja u kolu uz pjesmu. Postoje brojne inačice kola i mogućnosti kombiniranja međusobnog držanja partnera, strukture koraka i figura, a prema razlikama u izvedbi, nošnji ili pjevanju stanovnici pojedinih mjesta međusobno se prepoznaju. U dalmatinskom zaleđu, osobito u selima Ravnih kotara, izvode se nijema kola šestodijelne strukture koraka, koja prevladavaju i u plesnoj kulturi otoka zadarskog i šibenskog arhipelaga (npr. Ugljan, Dugi otok, Murter i Zlarin). Ovdje se može primijetiti utjecaj elemenata srednjoeuropskog kruga.²⁶

²⁵ UNESCO – *Intangible Cultural Heritage* - <https://ich.unesco.org/en/RL/nijemo-kolo-silent-circle-dance-of-the-dalmatian-hinterland-00359>, preuzeto 21. srpnja 2021.

²⁶ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb, 2016., str. 237. – 239.

Slika 9: Nijemo kolo

Izvor: <https://min-kulture.gov.hr>, preuzeto: 21. srpnja 2021.

Slika 10: Nijemo kolo

Izvor: <https://min-kulture.gov.hr>, preuzeto 21. srpnja 2021.

3.3.2. Lindo

Lindo ili dubrovačka poskočica najpopularniji je ples Dubrovnika i dubrovačke okolice. Pleše se uz pratnju starinskoga glazbala iz južne Dalmacije ljerice, iako se u prošlosti mogao izvoditi i uz pratnju mijeha. Osim na dubrovačkom području, lindo se pleše i među Hrvatima u istočnoj Hercegovini. Svirač koji sjedi naslanja ljericu na koljeno lijeve noge, gudalom povlači preko triju žica od kojih prebire samo po prvoj (kantinu), a punim stopalom desne noge snažno udara u ritmu svoje svirke te time daje takt plesačima.

Lindo se pleše u parovima koji su raspoređeni oko svirača, a plesne naredbe u duhovitim, nerijetko i dvosmislenim stihovima glasnim povicima izvikuje kolovođa koji u oštrome tonu i ritmu određuje parove i promjene plesnih figura te bodri plesače koji se nadmeću u improvizacijama. Za taj su ples karakteristična ponavljanja nekih bitnih dijelova. Plesači se okreću držeći se za ruke iznad glave, slažu se u parove, pa u dvije koncentrične kružnice itd.²⁷

Lindo je zanimljiv ples za gledatelje, a pogotovo turiste, budući da je ovaj ples vrlo ritmičan i dinamičan. Može se reći da je ovaj ples najpopularniji u Hrvatskoj i da je samostalno stvorio vlastiti brend u hrvatskom turizmu. Iako je izvorni naziv plesa dubrovačka poskočica, danas je poznatiji pod imenom lindo, a taj je naziv dobio po nadimku svojega nekoć glasovitoga ljeričara Nikole Lale Linđa iz Župe dubrovačke.²⁸

²⁷ Travirka, A., *Dalmacija, povijest, kultura, umjetnička baština*, Zadar, 2005., str. 105. – 107.

²⁸ <https://fd-pazin.hr/plesovi-ostalnih-dijelova-hrvatske/>, posjećeno: 21. srpnja 2021.

Slika 11: Lindo

Izvor: <https://www.lindjo.hr/>, preuzeto 22. srpnja 2021.

Slika 12: Lindo

Izvor: <https://www.lindjo.hr/>, preuzeto 22. srpnja 2021.

3.3.3. Moreška

Moreška je borbeni ples, tzv. viteška igra, karakteristična za Sredozemlje. U moreški su jednostavni plesni pokreti povezani s mačevanjem, a najčešće i s dramskom radnjom kojoj je sadržaj borba dviju skupina, crne i bijele, kršćana i nekršćana, Španjolaca i Maura i sl. Pretpostavlja se da potječe iz Španjolske, odakle se proširila u 15. i 16. stoljeću. U renesansi moreška je bila izrazito popularni dramsko-plesni žanr na Sredozemlju, a bila je prisutna i u drugim europskim zemljama (npr. u Francuskoj, Njemačkoj i Engleskoj). U tom se razdoblju moreška izvodila i u sferi narodne kulture i u elitnim društvenim krugovima (npr. na dvorskim slavljinama ili kao plesovi u operama 17. stoljeća).²⁹ U Hrvatskoj se moreška od 16. stoljeća izvodi u Dubrovniku, Splitu, Zadru, Hvaru i drugim dalmatinskim gradovima. Danas se moreška u Hrvatskoj izvodi još samo u Korčuli i predstavlja borbu između Turaka i Maura. Plesači su odjeveni u posebne odore: *bili* (Turci), koji uvijek pobjeđuju, u crvene, a *crni* (Mauri) u crne. Bile predvodi *Osman* ili *bijeli kralj*, a crne *Moro* ili *crni kralj*. Skupine se bore za djevojku *bulu* koju je crni kralj oteo bijelomu kralju. Izvodi se uz glazbenu pratnju koju je 1937. skladao Krsto Odak.³⁰ Moreška se izvodi svake godine na Korčuli, prvenstveno kao turistička atrakcija, ali i kao dio kulture otoka Korčule. Može se reći da je uz linđo moreška jedan od najpoznatijih plesova Hrvatske te da se njezini motivi mogu vidjeti i u drugim mačevnim plesovima koji su manje poznati. Zanimljivo je da se moreška javlja u brojnim filmovima i književnim dijelima kao jedan od najpoznatijih srednjovjekovnih plesova. Primjerice, u filmu Franca Zeffirellija *Romeo i Julija* moreška se pleše na zabavi Julijine obitelji.

²⁹ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41918>, posjećeno: 23. srpnja 2021.

³⁰ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb, 2016., str. 258. – 261.

Slika 13: Moreška na Korčuli

Izvor: <https://moreska.hr/>, preuzeto: 23. srpnja 2021.

Slika 14: Moreška na Korčuli iz zraka

Izvor: : <https://moreska.hr/>, preuzeto 23. srpnja 2021.

3.4. Plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema

Područje istočne Hrvatske, preciznije, Slavonije i Baranje, od antičkog je vremena bilo naseljeno zbog izrazito plodnog tla i pogodne klime. Stoga ne čudi što su se na tom prostoru razvile bogate kulture s izobiljem hrane i stoke. Ovakav način života je s vremenom stvorio vrlo bogatu i raznoliku kulturu koja se zadržala do danas. Prvenstveno se misli na običaje, nošnje, hranu, instrumente, pjesme te na narodne plesove. U Slavoniji se najviše plešu kola; zapravo su kola najčešća u ovom području Hrvatske. Postoji nebrojeno puno vrsta kola u Slavoniji, a način izvođenja ovisi o mjestu iz kojeg dolaze. Zanimljivo je da se i danas kola plešu na raznim slavljima poput svadbi, krštenja, prve pričesti, zaruka, rođenja djeteta i sl. Može se reći da se u Slavoniji najviše zadržao trend plesanja, čak i među mladima.³¹ Pjevana kola su najčešća u ovom području, a nekada su se plesala i uz gajde ili dude – tradicionalno glazbalo s mješinom. Od početka 20. stoljeća kao pratnja kolu prevladavaju tamburaški sastavi. U cijelom panonskom prostoru, osobito u Slavoniji, karakteristična su zatvorena kola koja se izvode oko tamburaša koji stoje, sviraju i pjevaju u sredini kola. Najčešće se izvodi kolo koje se jednostavno zove – kolo. U svakom se selu kolo izvodi na jedinstven način, uz manje ili veće razlike u koracima. Kolo je tzv. zaštitni znak Slavonije i simbol regionalnog identiteta. Često se to kolo zove i šokačko kolo, o kojem će više riječi biti kasnije. Kolo se često miješa s drmešom, tradicionalnim plesom Središnje i Zapadne Hrvatske. Međutim, u Slavoniji je drmeš oblik kola s poskočicom. Plesači su u kolu najčešće zbijeni i čvrsto povezani te se međusobno drže rukama s drugim plesačem do sebe. Starija je tradicija i da su u kolu žene bile odvojene od muškaraca, da nisu izmiješani i da su neka kola isključivo djevojačka. Takva kola igraju „kraljice“ u Slavoniji, Srijemu i Bačkoj za blagdan Duhova, „filipovčice“ na blagdan sv. Filipa i Jakova, te „križarice“ u Andrijevcima na Spasovo – blagdan Užašća Gospodinova koji se slavi četrdeset dana nakon Uskrsa. U ovom potpoglavlju će se obraditi šokačko kolo, slavonsko kolo i *ajd' na livo*.³²

³¹ Vinkešević Josip i dr., *Narodni plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Đakovo, 2017., str. 58. – 78.

³² Isto, str. 75.

3.4.1. Šokačko kolo

Šokačko kolo tradicijski je ples koji se izvodi uz pjesmu i instrumentalnu pratnju. Vještina njegovog izvođenja i danas se prenosi usmenom predajom. Nekada se šokačko kolo izvodilo uz tradicijske instrumente poput gajdi, ali se tijekom 20. stoljeća pojavilo plesanje uz tamburaški sastav. Kao društveno događanje šokačko kolo je do sredine 20. stoljeća bilo važno za život zajednice, okupljalo se za seoske svečanosti te o pokladama, a neizostavni dio bilo je upravo plesanje šokačkog kola. Naziv šokačko kolo uvriježio se tijekom 20. stoljeća uslijed scenske primjene te je i danas na terenu poznat pojam ne samo među Hrvatima Šokcima, nego je znatno rasprostranjeniji, opće prihvaćen.³³ Šokačko kolo je dobilo status nematerijalnog kulturnog dobra u Hrvatskoj.³⁴

Slika 15: Šokačko kolo

Izvor: <https://slavonski.hr/sokacko-kolo-kulturno-dobro-rh-jos-jedna-potvrda-vrijednosti-tradicije-slavonije-baranje-i-srijema/>, preuzeto: 31.srpnja 2021.

³³ Vinkešević Josip i dr., *Narodni plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Đakovo, 2017., str. 89. – 91.

³⁴ <http://www.glas-slavonije.hr/385760/4/Sokacko-kolo-dobilo-satus-nematerijalnog-kulturnog-dobra-RH>, posjećeno: 31. srpnja 2021.

3.4.2. Slavonsko kolo (slavonski drmeš)

Drmeš je zajednički naziv za većinu kola u Hrvatskoj, stoga se u ovom primjeru ne misli na tradicionalni drmeš sjeverozapadne Hrvatske, već na slavonsku inačicu drmeša, tj. slavonskog kola. Drmeš je kolo koje se pleše u zatvorenoj formaciji. U nekim područjima ili selima pleše se nekoliko različitih vrsta drmeša uz istu ili različitu glazbenu pratnju. U pravilu se sastoji od dvije plesne figure, dok se slavonsko kolo (slavonski drmeš) sastoji od tri plesne figure, a način izvođenja drmeša prilagođen je kraju u kojem se izvodi. Pleše se u dvočetvrtinskoj mjeri. U prvom dijelu pleše se uz instrumentalnu pratnju, u drugom dijelu uz šetnju se pjeva bez instrumentalne pratnje, a treći dio je šaranje uz instrumentalnu pratnju i izvođenje poskočica. Plesači se u kolu drže križno, sprijeda. Pleše se uz pratnju tamburica, dvojnica, gajdi, gusala.³⁵ Slijedi primjer teksta iz jednog slavonskog drmeša:

„Pletem uže i mislim na diku

’Oće l’ moći i večeras doći.

Uža pleli ja i moje janje

Uža pleli pa se zavoljeli.“³⁶

³⁵ Vinkešević Josip i dr., *Narodni plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Đakovo, 2017., str. 96. – 98.

³⁶ <https://msf.hr/>, posjećeno: 31. srpnja 2021.

Slika 16: Slavonsko kolo

Izvor: <https://www.vjeraidjela.com/slavonsko-kolo-prica/>, preuzeto: 1. kolovoza 2021.

3.4.3. *Ajd' na livo*

Ajd' na livo je tradicionalno slavonsko mješovito kolo. Držanje plesača u kolu je križno sprijeda, plesači su licem okrenuti prema središtu kola i ples započinju lijevom nogom bočno u lijevu stranu. Svi plesači plešu jednako. Uz ples se pjeva i pocikuje. Ples se pleše uz pratnju tamburica, gajdi, gusli. Ples se sastoji od dva dijela koji se plešu različito.³⁷ Nažalost, o ovome se plesu, pa i o ostalim slavonskim plesovima, teško mogu pronaći pisani zapisi o samoj tradiciji i povijesti plesa, već su zapisani taktovi i tekst plesa. Slijedi primjer teksta iz plesa *Ajd' na livo*:

„Ajd' na livo brate Ivo, ajd' na desno, mila sestro.

Ajd' na livo, ajd' na desno, ajd' na ono isto mjesto.

³⁷ Vinkešević Josip i dr., *Narodni plesovi Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Đakovo, 2017., str. 102. – 103.

Nit' na livo, nit' na desno, već na ono isto mjesto.“³⁸

3.5. Plesovi Sjeverozapadne i Središnje Hrvatske

Kultura sjeverozapadne i središnje Hrvatske po mnogočemu nalikuje na kulturu Slavonije i Baranje, međutim, postoje važni elementi koji razlikuju ova dva područja. Važno je napomenuti da je sjever Hrvatske bliži Mađarskoj i jednim dijelom slovenskoj granici, stoga se na sjeverozapadu Hrvatske mogu pronaći elementi slični mađarskoj kulturi. Prvenstveno, drmeš kao glavni ples na sjeveru Hrvatske vuče korijene iz Mađarske, te čardaš, koji se rado pleše u Lici i Zagorju. Kolo je i dalje dominantan oblik plesa na ovom području, a najčešća su pjevana, tj. šetana kola. Pjevana kola su se do 19. stoljeća plesala za vrijeme velikih blagdana poput Uskrsa, ali i za Ivanje oko krijesa ili oko stola za vrijeme svadbe. Uz kolo su se također plesali i poskočni plesovi poput dučeca, kozatuša i starog sita koji su bili povezani s kultom plodnosti jer se vjerovalo da se s poskakivanjem i snažnim udaranjem plesača o pod plodnost zemlje povećava. Takva se ritualna funkcija ovih plesova u sadašnje vrijeme izgubila, međutim, i dalje se ovakvi plesovi izvode na svjetskim pozornicama folklornih festivala. Od parovnih plesova u Središnjoj Hrvatskoj valja spomenuti mazurku, valcer, polku, schotisch, siebenschritt, rašpu, štajeriš, furlanu, palaisglais i dr. Ovi plesovi se također plešu na Kvarneru i Istri samo pod drugačijim nazivima i elementima. Od ostalih vrsta polke treba spomenuti krebspolku, kreuzpolku, spitzbaumpolku i druge. Njemački nazivi ovih plesova dolaze iz Austrije, budući da se tijekom povijesti austrijska kultura miješala s autohtonom. U Međimurju je zabilježena i krajcpolka, koja se prema riječima zapisivača ne razlikuje puno od plesa Slavonije *ajd' na livo*. Šotš, polka, valcer i mazurka su se u prošlosti izvodili u Požegi i drugim gradovima Panonske nizine. Paraglajz, ples koji vuče korijene iz Francuske, s vremenom se prilagodio plesu u kolu te se i danas pleše u Posavini. Karakteristika plesova ovoga kraja jest da se plesači brzo okreću i vrte, čak i kada se ne radi o parovnom plesu. Doduše, najpoznatiji i najpopularniji ples Sjeverozapadne Hrvatske je drmeš, koji je ujedno i najtemperamentniji hrvatski ples. Slijede opisi najpoznatijih plesova Sjeverozapadne i Središnje Hrvatske: drmeša, valcera i polke.³⁹

³⁸ <https://msf.hr/>, posjećeno: 31. srpnja.2021.

³⁹ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb, 2016., str. 244. – 252.

3.5.1. Drmeš

Drmeš je jedan od najpoznatijih hrvatskih plesova. Drmeš je vrlo sličan čardašu, a pretpostavlja se da je preuzeo elemente tanca iz 19. stoljeća. Postoji mnogo inačica ovog plesa te isto tako postoje i mnoge vrste drmeša. Primjerice, postoje posavski, prigorski, zagorski, podravski i mnogi drugi. Drmeš se pleše u paru, ali i u kolu. Dvije su osnovne figure plesa: u prvoj plesači vertikalno titraju – drmajaju (otud naziv plesa), ali uz minimalno kretanje kroz prostor, a u drugoj se plesači vrte velikom brzinom. Nezaobilazan je ples u Hrvatskom zagorju, Prigorju, Podravini, Posavini, Baniji, a čest je i u nekim drugim dijelovima Hrvatske. Na plesnim zabavama i svadbenim veseljima u Središnjoj Hrvatskoj – u široj okolici Zagreba, Prigorju, Turopolju, Posavini, Moslavini i Pokuplju se ovaj ples nije mogao zamisliti bez pratnje popularnoga gudačkog sastava, guca. U Hrvatskom zagorju, Međimurju i Posavini, drmeš obično prate instrumentalne skupine sastavljene od violina, cimbala ili tambura.⁴⁰

Poznato je da je podravski drmeš puno življi nego u ostalim krajevima, a plesač drži plesačicu za struk vanjskom stranom nadlanice (u drugim krajevima je drži dlanom). U podravskom drmešu se stopalo tek neznatno diže od poda, a drmanje je naglašenije. Još jedna zanimljivost ovog plesa jest da je drmeš povezan s prikrivenom erotikom, budući da je izrazito blizak ples s intenzivnim kretnjama „drmanjem“ tijela. Poznati koreograf Rajko Pavlič tvrdi da je drmeš vrlo sličan tangu zbog sličnih figura i korijena.⁴¹

⁴⁰ Isto, str. 252. – 253.

⁴¹ <https://ples.com.hr/narodni-ples/drmes-hrvatski-tango-najpopularniji-narodni-ples/>, posjećeno: 1. kolovoza 2021.

Slika 17: Drmeš

Izvor: <https://www.glaspodravine.hr/oznaka/drmes-da/>, preuzeto: 2. kolovoza 2021.

3.5.2. Valcer

Valcer je ples koji se pleše u paru i potječe s kraja 18. i početka 19. stoljeća. Valcer je nastao kao dio narodnog plesa, ali je postupno postajao popularan u gradovima i među aristokracijom. U aristokratskim krugovima se valcer malo izmijenio, ali se potom opet vratio u svojem izvornom obliku na selo. Podrijetlo valcera je nerazjašnjeno, ali je zasigurno istinita činjenica da se vrlo brzo popularizirao u Europi. Ime je valcer vjerojatno dobio od njemačkog glagola *wälzen*. Valcer je parovni ples u tročetvrtinskoj mjeri, a karakteriziraju ga neprestani graciozni okreti oko osi plesnog para i ležerno kretanje naprijed po kružnici sve do povratka na početnu poziciju, s izmjeničnim podizanjem prednjeg dijela stopala i spuštanjem na cijelo stopalo. Ovakva radnja ostavlja dojam nesputanog elegantnog kretanja.⁴² Valcer je u Sjeverozapadnoj i Središnjoj Hrvatskoj ostao jedan od najčešće plesanih plesova, ne samo na slavljinama i okupljanjima, već je ušao u tradiciju ovoga kraja. Vrlo je vjerojatno da je valcer

⁴² <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63687>, posjećeno 3. kolovoza 2021.

zaživio na ovom području zbog bliske granice s Austrijom i ostalim dijelom Europe, ali i zbog utjecaja Austro – Ugarske koja je godinama vladala Hrvatskom.⁴³

2.5.3. Polka

Polka je češki narodni ples koji karakterizira brzi ritam u dvočetvrtinskoj mjeri. Naziv polka se prvi put javlja u 19. stoljeću, točnije oko 1830 – ih, a nastao je od češke riječi *půlka*, što u prijevodu znači polovina. Razlog tome jest taj što polku karakteriziraju polukoraci. Od 19. stoljeća se polka naglo širila Europom i postala jedan od najomiljenijih plesova među ljudima. Polka je najraširenija na području Sjeverozapadne i Središnje Hrvatske, budući da je taj dio Hrvatske najbliži ostatku Europe i dijeli iste kulturne elemente.⁴⁴ Važno je napomenuti da se ovaj dio Hrvatske naseljavao velikim brojem Čeha i Slovaka u 19. i 20. stoljeću, koji su sa sobom donijeli svoju kulturu, stoga ne čudi da se upravo polka pleše u tim krajevima. Polka se u Sjeverozapadnoj i Središnjoj Hrvatskoj pleše na svadbama, proslavama, sajmovima, festivalima i folklornim manifestacijama kao narodni ples te je službeni dio kulture.⁴⁵

Slika 18: Polka

⁴³ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije.*, Zagreb, 2016., str. 252. – 253.

⁴⁴ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49254>, posjećeno 15. kolovoza 2021.

⁴⁵ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije.*, Zagreb, 2016., str. 252. – 253.

Izvor: <https://hr.izzi.digital/DOS/17968/18058.html>, preuzeto: 15. kolovoza 2021.

4. FOLKLORNI PLESOVI NA POZORNICI I UNESCO

Scensko prikazivanje folklornih plesova u Hrvatskoj ima dugu tradiciju. Nakon smotri seljačke kulture s izložbama i nastupima zborova iz 1920 – ih godina, sredinom, a osobito krajem 1930 – ih, seljaci su na pozornici uz pjevanje zborova počeli izvoditi kola i plesove. Otad djelatnost *Seljačke sloge*, hrvatskoga seljačkog dobrotvornog i prosvjetnog društva, obuhvaća scensku folklornu djelatnost, a ne samo kazališnu, koja je poticala održavanje seljačkih predstava u kazalištima.⁴⁶ Ta se tradicija folklornog pjevanja i plesanja sustavno razvijala, pa je i mijenjala način izražavanja, od početnog zbornog pjevanja višeglasnih skladbi s dirigentima pred zborovima. Time se nastavljala tradicija gradskih zborova s idejom stvaranja nacionalne glazbe, preko kasnijih izvedbi folklornog pjevanja na tradicijski, seljački način, do nastupa u kojima se, uz pjevanje u kolu, izvode tradicijski plesovi uz instrumentalnu pratnju, koje se smatra starijim slojem hrvatskog folkloru sa što manje utjecaja gradske kulture. Za razliku od ogranaka *Seljačke sloge*, koji su prikazivali isključivo folklorne pjesme i plesove u vlastitim nošnjama užeg zavičaja, poslije Drugoga svjetskog rata u gradovima se osnivaju kulturno – umjetnička društva (KUD – ovi). Tadašnja namjera aktualne politike bila je prikazivanje bratstva i jedinstva južnoslavenskih naroda. Prikazuje se tada folklor različitih republika, a koreografi daju svoj utjecaj s nešto više stiliziranih pokreta. Međutim, sa osnivanjem Zagrebačke škole folkloru i Folklornog ansambla Jože Vlahovića, a onda i profesionalnog ansambla Lado, Ivanom Ivančanom i nizom drugih koreografa, nastojalo se ostati što bliži originalnom (tradicijskom) plesanju.

Smotre folkloru od sredine 1960-ih godina nastavljaju tradiciju smotri seljačke kulture iz razdoblja između dvaju svjetskih ratova. Uz Međunarodnu smotru folkloru u Zagrebu, koja uz vodstvo stručnjaka te tematskim priredbama i izložbama desetljećima potvrđuje mjesto središnje i najznačajnije smotre u Hrvatskoj, navode se Vinkovačke jeseni, Đakovački vezovi, Brodsko kolo, smotra folkloru Dalmacije, otoka i priobalja u Metkoviću te niz drugih regionalnih, županijskih, gradskih i općinskih smotri folkloru. Među profesionalnim udrugama postoje i udruge amatera koje obuhvaćaju mnogo zainteresiranih za očuvanje nacionalnog identiteta, te se tako osniva Hrvatski sabor kulture. Nažalost, narodne nošnje i druga materijalna dobra uništeni su Domovinskom ratu 90 – ih godina. Nakon rata, prognanice iz Slavonije i Srijema, kao i iz Dubrovnika i okolice te Dalmatinske zagore, Korduna i Like, u Zagrebu obnavljaju nošnje u suradnji s Posudionicom i radionicom

⁴⁶ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55313>, posjećeno 15. kolovoza 2021.

narodnih nošnji. Intenzivnije se obnavljaju i plesna i glazbena folklorna tradicija, obnavljaju se ili osnivaju kulturna društva i udruge u selima ili zavičajna društva u gradovima u koje su se doselili ili su prognani stanovnici pojedinih područja, uz želju za očuvanjem i izražavanjem lokalnih posebnosti folklornih plesova, pjesama i običaja.⁴⁷

Slika 19: 47. Međunarodna smotra folklora u Zagrebu

Izvor: <https://msf.hr/>, preuzeto: 15. kolovoza 2021.

⁴⁷ Maljković i dr., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb, 2016., str. 262. – 266.

Slika 20: Ansambl Lado na dubrovačkoj tvrđavi Revelin

Izvor: <https://www.lado.hr/>, preuzeto: 15. kolovoza 2021.

4.1. LADO – Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske

Lado je poznati Ansambl narodnih plesova i pjesama te nacionalni profesionalni folklorni Ansambl osnovan 1949. sa zadaćom i ciljem istraživanja, prikupljanja, umjetničke obrade i scenskoga prikazivanja najljepših primjera bogate hrvatske glazbene i plesne tradicije. Lado kroz svoj rad okuplja najpoznatije hrvatske etnokoreologe i koreografe, etnomuzikologe, glazbene aranžere i folkloriste, ali i skladatelje i dirigente nadahnute pučkim glazbenim stvaralaštvom. Lado ima impozantan koreografski i glazbeni repertoar s više od stotinu koreografija i stotinama vokalnih, instrumentalnih i vokalno-instrumentalnih brojeva, u kojima se prije svega želi prikazati autentičnost i originalnost izvedbe.

Ansambl Lado je nastupao na nekima od najpoznatijih svjetskih pozornica i koncertnih podija, od Royal Albert Halla u Londonu do teataru na njujorškom Broadwayu, od

moskovske Koncertne dvorane Čajkovski do Mann Auditoriuma u Tel Avivu, kao i u brojnim svjetskim opernim kućama, na festivalima, svjetskim izložbama, Olimpijskim igrama itd.⁴⁸

4.2. Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu

Međunarodna smotra folkloru Zagreb najveća je i najprestižnija smotra folkloru u Republici Hrvatskoj. Održava se u gradu Zagrebu od 1966. Prikazuje i afirmira tradicijsku kulturu i folklor brojnih domaćih i stranih sudionika. Nastavlja dugu tradiciju smotri *Seljačke sloge* – kulturne, prosvjetne i dobrotvorne organizacije Hrvatske seljačke stranke između dvaju svjetskih ratova. U suvremenoj Hrvatskoj Smotra je dio svjetskog pokreta za očuvanje kulturne baštine koji prati programe UNESCO-a.

Odlukom Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Grada Zagreba, 2014. Međunarodna smotra folkloru Zagreb proglašena je festivalskom priredbom od nacionalnog značenja jer afirmira specifične vrijednosti nacionalne kulture, kao i zavičajno plesno, glazbeno, jezično i običajno izražavanje te vrijednosti svjetske kulturne baštine. Organizator Međunarodne smotre folkloru Zagreb je Kulturni centar Travno. Smotra se održava pod visokim pokroviteljstvom Hrvatskoga sabora.⁴⁹

⁴⁸ <https://www.lado.hr/>, posjećeno 16. kolovoza 2021.

⁴⁹ <https://msf.hr/o-nama/>, posjećeno: 16. kolovoza 2021.

4.3. Hrvatski narodni plesovi i UNESCO

Prihvatanjem i provedbom UNESCO-ove Konvencije za očuvanje i zaštitu nematerijalne kulturne baštine, mnoga kulturna dobra upisana su u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske te u UNESCO – ove popise nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Iz Hrvatske je na popis nematerijalne kulturne baštine, uz Sinjsku alku, umijeće izrade čipke na Hvaru i Pagu, umijeće izrade drvenih igračaka u Hrvatskom zagorju i ostale, od folklornih plesova, glazbe i običaja na popis uvršteno i Nijemo kolo Dalmatinske zagore.⁵⁰ UNESCO također popisuje i kulturna dobra u Registar kulturnih dobara Hrvatske, s čime pridonosi očuvanju i obnovi tradicijske kulture, pa tako i folklornih plesova.

Razlog zašto je baš Nijemo kolo iz Dalmatinske zagore uvršteno na UNESCO-ovu listu nematerijalne kulturne baštine jest taj što je ono posebna atrakcija koju karakterizira povremeno poskakivanje plesača uvis i premetanje koraka, a Nijemo kolo u nekim prilikama može pratiti tradicionalno otkanje u pozadini, još jedna zaštićena nematerijalna baština, čime se ovakav tip plesa pretvara u raskošno izlaganje lokalne tradicije.⁵¹

⁵⁰ <https://whc.unesco.org/>, posjećeno: 16. kolovoza 2021.

⁵¹ <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/kultura-i-bastina/unesco-nematerijalna-dobra-nijemo-kolo-s-podrucja-dalmatinske-zagore>, posjećeno: 16. kolovoza 2021.

5. MANIFESTACIJE NARODNIH PLESOVA I OBIČAJA

Hrvatska broji velik broj manifestacija i smotri posvećenih narodnim običajima. Budući da je Hrvatska država s različitim regijama, od kojih svaka upotpunjuju kulturnu baštinu na svoj način, primijetila se potreba za osnivanjem folklornih ansambala i smotri, kako bi se javnosti prikazalo bogatstvo kulturne ostavštine Hrvatske. Manifestacije poput Vinkovačkih jeseni, Đakovačkih vezova, Brodskog kola, smotre folklora Dalmacije, otoka i priobalja u Metkoviću i ostalih, povezuju i privlače ljude iz različitih dijelova Hrvatske na nazočnost u jedinstvenim kulturnim događanjima. Ovakve smotre se najčešće događaju jednom godišnje i okupljaju veliki broj ljudi. U nastavku će se obraditi manifestacije Vinkovačkih jeseni, Đakovačkih vezova, Brodskog kola, Na Neretvu misečina pala te Međunarodnog festivala folklora u Karlovcu.

5.1. Vinkovačke jeseni

Festival Vinkovačke jeseni osnovan je 1966. te je ubrzo postao najveći i najpoznatiji kulturni događaj grada Vinkovaca, cijele Slavonije, pa čak i cijelog kontinentalnog dijela Hrvatske, a ubrzo i jedan od najpoznatijih festivala ovakve vrste u cijeloj Hrvatskoj. U prvome planu ovoga festivala su njegovanje narodnih plesova, nošnji i običaja kako bi se različite tradicionalne vrijednosti iz narodnog života Slavonije očuvale. Vinkovačke jeseni se održavaju svake godine u mjesecu rujnu koji je ujedno i početak jeseni, po kojoj je i ovaj festival dobio ime. Razlog za osnivanje ovoga festivala jest taj što je jesen godišnje doba koje Slavonce za njihov mukotrpan rad najviše nagradi. Ovaj festival je ubrzo počeo povezivati sve one koji su ljubitelji kulturne baštine, narječja i starih običaja. Velika razmjena kulturnih dobara dovela je do toga da se ubrzo ovaj festival obogatio za još ponešto.⁵²

U posljednjih 40 godina svojega postojanja Vinkovačke jeseni postigle su mnogo više od očekivanog. Tako su se u vremenu u kojem postoje sve više obogaćivale, zbog čega se može smatrati kako su one jedan od najvažnijih festivala ove vrste u cijeloj Hrvatskoj. S ovim festivalom se pokušavaju objasniti manire slavonskog puka, njegov smisao za humor te sveukupan slavonski način života.

⁵² <http://www.tz-vinkovci.hr/hr/predlazemo/vinkovacke-jeseni/>, posjećeno: 17. kolovoza 2021.

U danima trajanja ovoga festivala gledatelji se informiraju o raznovrsnosti folkloru u Slavoniji te o inozemnom folkloru koji u njemu sudjeluje. Pozornica je za vrijeme trajanja festivala privremeno napravljena te je zamišljena kao pozornica na otvorenom. Kostimi i scenografija su tematski, pa u tome dolazi ljepota oblika i boja nošnji, te zvukova tamburica i gajdi u prvi plan.⁵³ Broj posjetitelja (domaćih i stranih) je 2018. iznosio oko 150 000, prema podacima Ministarstva turizma. Budući da su Vinkovci mali grad na samom istoku Hrvatske, ovaj je broj posjetitelja vrlo pozitivan i svake godine se bilježi još veći broj.

Slika 21: Vinkovačke jeseni – mimohod

Izvor: <https://lokalni.vecernji.hr/gradovi/u-deset-dana-vinkovackih-jeseni-nastupit-ce-8000-sudionika-16130>, preuzeto: 17. kolovoza 2021.

⁵³ <https://vinkovackejeseni.hr/>, posjećeno: 17. kolovoza 2021.

5.2. Đakovački vezovi

Đakovački vezovi je najveći hrvatski tradicionalni festival u Đakovu. Festival Đakovački vezovi je osnovan 1967. prigodom međunarodne godine turizma. Festival traje dva tjedna te obično završava prvog vikenda u srpnju kada se održava glavni događaj – povorka folklornih grupa iz svih dijelova Hrvatske i gostiju iz inozemstva. Te folklorne grupe predstavljaju tradicionalne narodne nošnje te izvode tradicionalne pjesme i plesove, pa čak i običaje. Također postoje i posebni dijelovi programa kao što su predstavljanje konja i svadbenih kola, utrke konjskih zaprega, preponske utrke, mimohod čistokrvnih bijelih lipicanaca iz Ivandvora, u kojem se konji uzgajaju od 1506., koncerti u Đakovačkoj katedrali te degustacija delicija i vina. S jednom od najbogatijih izdavačkih aktivnosti do današnjih dana, Đakovački vezovi su postali jedan od najvećih festivala ove vrste u Hrvatskoj.⁵⁴ Đakovački vezovi godišnje privuku oko 110 000 posjetitelja (prema podacima Ministarstva turizma iz 2019.).

Slika 22: Đakovački vezovi

Izvor: <https://djakovacki-vezovi.hr/fotografije-47-djakovacki-vezovi/>, autorica fotografije:

Vlatka Berc, preuzeto: 18. kolovoza 2021.

⁵⁴ <https://djakovacki-vezovi.hr/o-manifestaciji-djakovacki-vezovi/>, posjećeno: 18. kolovoza 2021.

Slika 23: Đakovački vezovi, povorka folklornih skupina

Izvor: <https://www.radio-djakovo.hr/2014/07/u-vezovskoj-povroci-65-folklornih-skupina/>,
preuzeto: 18. kolovoza 2021.

5.3. Brodsko kolo

Smotra folklora Brodsko kolo najstarija je smotra folklora u Hrvatskoj, a održava se više od 50 godina u gradu Slavonskom Brodu i Brodsko-posavskoj županiji. Od poludnevnog općinskog folklornog događanja do devedesetih godina, Brodsko kolo se transformiralo do vrlo značajne manifestacije koja se sastoji od desetak različitih priredaba koje se održavaju tijekom cijele godine u gradu Slavonskom Brodu i na lokalitetima u Drežniku, Sikirevcima i Donjim Andrijevcima i Srednjem Lipovcu.

U ovim programima sudjeluje više od 5.000 sudionika, a oni dolaze iz svih krajeva Hrvatske i iz inozemstva. Do najznačajnijeg proširenja programa i posebice postizanja potrebne i tražene kvalitete dolazi upravo preuzimanjem organizacijskih poslova od strane

Folklornog ansambla Broda (1991.).⁵⁵ O broju posjetitelja Brodskog kola nažalost nema podataka, međutim, prema neslužbenim podacima Turističke zajednice Grada Slavenskog Broda, radi se oko 50 000 – 100 000 posjetitelja.

Slika 24: Brodsko kolo – folklorna večer

Izvor: <http://brodsko-kolo.com/fotografije/>, preuzeto: 18. kolovoza 2021.

⁵⁵<http://brodsko-kolo.com/>, posjećeno: 18. kolovoza 2021.

5.4. Na Neretvu misečina pala

Smotra folklor "Na Neretvu misečina pala" je smotra folklornih tradicijskih plesova i napjeva koja se održava u Metkoviću, u drugoj polovini mjeseca svibnja, u organizaciji KUD-a Metković i Gradskog kulturnog središta Metković. Smotra čuva specifičnost izrade tradicijskih odjevnih predmeta, kućnih rekvizita, načina odijevanja, izrade tradicijskog nakita, sviranja tradicijskih instrumenata te prikazuje i valorizira tradicionalne plesove i pjesme.

Osim folklornih skupina iz cijele Hrvatske, smotra ugošćuje i skupine iz Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Vojvodine, Makedonije, Mađarske, Italije i Rumunjske. Smotra se odvija u zgradi Gradskog kulturnog središta te u crkvi sv. Ilije. Metković je glavno mjesto održavanja ove folklorne smotre, iako se proširila i na druge dijelove Dubrovačko – neretvanske županije. Smotra nema natjecateljski karakter, ali se svake godine ocjenjuje rad i originalnost nastupa i održavanja tradicionalnih običaja, kako bi se što bolje prikazali javnosti.⁵⁶ Podataka o broju posjetitelja za ovu smotru nažalost nema, međutim, prema neslužbenim podacima Turističke zajednice Grada Metkovića, radi se o pedesetak tisuća ljudi.

Slika 25: Smotra folklor „Na Neretvu misečina pala“

Izvor: <http://www.metkovic.hr/vjesnik/014-15-05-09.pdf>, preuzeto 20. kolovoza 2021.

⁵⁶ <http://www.metkovic.hr/vjesnik/014-15-05-09.pdf>, posjećeno 20. kolovoza 2021.

5.5. Međunarodni festival folkloru u Karlovcu

Međunarodni festival folkloru (MFF) održava se neprekidno od 1998. Organizirao ga je Folklorni ansambl „Matija Gubec“ koji djeluje od 1936., a predstavlja karlovačku i hrvatsku kulturnu baštinu. Na brojnim turnejama diljem svijeta, MFF je predstavljao hrvatski folklor, potom se opredijelio za predstavljanje folkloru domaćoj publici. MFF djeluje već 22 godine te uspješno privlači publiku i izvođače zaljubljene u folklor iz raznih dijelova svijeta. Do sada je ukupno posjećeno 17 hrvatskih gradova i općina u kojima je sudjelovalo 3.360 vrhunskih folkloruša iz čak 55 zemalja iz čitavog svijeta. MFF je od 1998. član CIOFF- a (*The International Council of Organizations of Folklore Festivals and Folk Arts*) koji djeluje pod pokroviteljstvom UNESCO-a, a od 2017. i FIDAF-a (*Federation of International Dance Festivals*). Budući da ih je zamijetio UNESCO, to govori o samoj uspješnosti festivala i pomnom biranju sastava koji će prezentirati sam festival.⁵⁷

MMF u Karlovcu svojim kreativnim i edukativnim radionicama, dječjim programima, izložbom tradicijskih instrumenata, izradom recepata i mini kinom na otvorenom, uspješno približava kulturnu baštinu mladima i djeci, a pritom privlači publiku iz raznih dijelova svijeta.⁵⁸

Za razvoj manifestacijskog turizma je vrlo važna samoinicijativa organizatora, kako bi se uspješnije privukao velik broj posjetitelja i približio hrvatski kulturni brend europskom krugu. Međunarodni festival folkloru svake godine privuče tisuće posjetitelja, ali je važno napomenuti da je potrebna šira promoviranost od strane lokalnih turističkih zajednica kako bi se proizvod još više približio ovoj turističkoj niši.

⁵⁷ <https://mff-karlovac.com/>, posjećeno 20. kolovoza 2021.

⁵⁸ <https://mff-karlovac.com/>, posjećeno 20. kolovoza 2021.

Slika 26: 20. Međunarodni festival folklora u Karlovcu

Izvor: <https://mff-karlovac.com/>, preuzeto 20. kolovoza 2021.

6. VALORIZACIJA FOLKLORNIH MANIFESTACIJA U TURIZMU HRVATSKE

Vrlo je važno postaviti naglasak na važnosti valorizacije kulturnih manifestacija u turizmu, ne samo kako bi se broj dolazaka i noćenja u destinaciji povećao, već kako bi se dao poticaj lokalnim i regionalnim organizatorima i čuvarima kulturne baštine i folklora za daljnji rad i brigu o ovom jedinstvenom turističkom obliku. Hrvatska ima veliki potencijal za razvijanje manifestacijskog turizma u svim dijelovima države budući da ima jako raznoliku turističku ponudu, jedinstvenu i očuvanu kulturnu tradiciju koju može ponuditi turistima. Valorizacija ovog oblika turizma je bitna za motivaciju i daljnje čuvanje i promoviranje folklora u Hrvatskoj, ne samo za turiste, već i za lokalno stanovništvo.

6.1. Kulturni turist

Prije samog analiziranja manifestacijskog turizma u Hrvatskoj, važno je objasniti pojam kulturnog turista i koji su čimbenici neophodni za ispunjavanje kriterija potrebnih za valorizaciju manifestacija u turizmu. Pojam kulturnog turista nije postojao do kraja 1970-ih godina prošlog stoljeća. Razlog tomu jest činjenica da se nije razmišljalo o definiranju takve vrste turizma, budući da nisu postojala ni istraživanja na tu temu, a ni turizam nije imao konkretnu definiciju. Iako su ljudi oduvijek bili fascinirani povijesnim gradovima, spomenicima, muzejima, manifestacijama i koncertima, kulturni turist se počeo prepoznavati tek krajem 70 – ih godina. Kulturni turizam ima široki spektar i vrlo je heterogen proizvod, stoga privlači ljude raznih životnih dobi, želja, preferencija, profesionalne orijentacije, obrazovne razine i mentaliteta.

Najčešće su kulturni turisti „zrele“ dobi, uglavnom visokoobrazovani, većih primanja i muškarci. Kulturni turist je, dakle, obrazovan i zarađuje dovoljno u svojoj domicilnoj zemlji, kako bi mogao financirati putovanje u receptivnoj zemlji. Kulturni turist najčešće samostalno planira putovanje i traži aktivan odmor. Važno je napomenuti da turist čija je primarna potreba odlazak u stranu zemlju i odmor, usputno može postati kulturni turist ako prisustvuje razgledavanju i prilagođava se životu lokalnog stanovništva.

Tipologija kulturnog turizma razlikuje tri stupnja motiviranosti potrošača:

- primarna,
- usputna
- slučajna.

6.2. Manifestacijski turizam u Hrvatskoj

Što se Hrvatske tiče, ovdje je kulturni turizam nastajao postupno, rame uz rame s masovnim turizmom. Valja napomenuti da je u Hrvatskoj masovni turizam i dalje primarni i glavni oblik turizma. Najvažniji resurs Hrvatske u privlačenju turista jest sunce i more. Nakon toga slijedi kulturni turizam kao jedan od glavnih resursa. Kulturne atrakcije se nude kao sekundarne i tercijarne aktivnosti za turiste, u obliku izleta i kratkih putovanja gdje se razgledava kulturna baština. Ozbiljniji sustavan pristup razvoju kulturnog turizma započeo je Strategijom razvoja kulturnog turizma, u okviru Strategije kulturne politike, i njezinom provedbom posredstvom Ureda za kulturni turizam Hrvatske turističke zajednice i Zajednice za kulturni turizam Hrvatske gospodarske komore. U partnerstvu s lokalnim i regionalnim mrežama predstavnštva, glavni su nositelji sustavnog razvoja kulturnog turizma u Hrvatskoj. Ove organizacije svojim aktivnostima intenzivno promoviraju hrvatsku kulturnu ponudu te potiču strane organizatore putovanja (turooperatore i strane turističke agencije) da u svoje paket aranžmane uključe kulturne aktivnosti.

Manifestacijski turizam je relativno novi pojam u literaturi turizma koji objašnjava razvoj destinacije i marketinške strategije usmjerene k realizaciji potencijalnih ekonomskih koristi od manifestacija. Manifestacijski turizam je naziv za sve oblike turističkog prometa motivirane održavanjem različitih manifestacija, kulturnog, znanstvenog, poslovnog, sportskog, zabavnog i sličnog karaktera i sadržaja. Vrlo je bitno da je čovjek postao svjestan važnosti manifestacijskog turizma u turizmu općenito. Valja naglasiti da se u manifestacijskom turizmu povećava potrošnja i u drugim djelatnostima poput trgovina, smještajnih kapaciteta i uslužnim djelatnostima. Često je slučaj da turist dolazi u destinaciju samo radi određene manifestacije, a pritom posjeti i druge atrakcije. S time se lokalnom stanovništvu pomaže financijski, otvaraju se nova radna mjesta, ali i poboljšava se imidž nekog mjesta. Iz tog razloga, lokalne turističke zajednice rade na poboljšanju imidža

destinacije, proširenju ponude i resursa.⁵⁹ Kako bi destinacija imala što uspješniji odaziv turista i utjecala pozitivno na opći dojam posjetitelja, važno je da ispunjava određene kriterije:

Slika 27: Čimbenici koji utječu na zadovoljstvo turista

Izvor: *A Practical Guide to Tourism Destination Management.*, UNWTO, 2007., str.

13.

Na slici je prikazano šest čimbenika koji utječu na zadovoljstvo turista destinacijom. Atrakcije kao prvi čimbenik i jedan od glavnih resursa kojim se turist privlači u destinaciju. Ukoliko taj resurs nije pravilno i dovoljno valoriziran, ostali resursi nisu toliko utjecajni. Privatne i javne usluge poput zračne i cestovne povezanosti, čistoće mjesta, javnih toaleta, dućana i sl. također utječu na zadovoljstvo turista. Pristupačnost je veliki čimbenik koji se ocjenjuje kvalitetom povezanosti prometnih puteva i kvalitetom cesta/prometnih čvorova. Ljudski resursi su jedan od najbitnijih stavki u turizmu; ukoliko je ovaj čimbenik slab ili nedovoljan, imidž destinacije je osjetljiv i promjenjiv. Slika destinacije i karakter prvi je dojam turista na samu destinaciju, on se može promijeniti i poboljšati, ali isto tako može biti odlučujući faktor kod turista. Na kraju, cijene u destinaciji su ponekad također presudni faktor u odluci prvobitnog dolaska. Ukoliko su cijene previsoke, turisti će naći sekundarnu opciju i zamijeniti proizvod/destinaciju supstitutom.⁶⁰ U Hrvatskoj je manifestacijski turizam još uvijek novitet te lokalni TZ-ovi u suradnji s HTZ-om svakodnevno rade na povećanju i valorizaciji kulturne baštine u turizmu Hrvatske. Folklorne manifestacije u Hrvatskoj su u

⁵⁹ Getz, D.: *Event tourism: Definition, revolution, and research.*, Elsevier, Amsterdam, 2007., str. 414. – 421.

⁶⁰ UNWTO: *A Practical Guide to Tourism Destination Management.*, 2007., str. 450. – 459.

zadnjih 20 – ak godina doživjele veliki porast u broju posjetitelja i zanimljivih sadržaja, ali još uvijek još nisu na europskoj razini. Na folklornim manifestacijama poput Vinkovačkih jeseni i Đakovačkih vezova bilježi se broj posjetitelja od 10 000 do 150 000 (domaćih i stranih gostiju), što je izrazito pozitivno za hrvatski turizam.⁶¹ Kao turistički proizvod, folklorne manifestacije još nisu prepoznate na državnoj razini, ali se u budućnosti definitivno očekuje razvoj ovog oblika turizma. Svakako valja napomenuti kako su ples i folklor budućnost manifestacijskog turizma u Hrvatskoj i kako itekako potencijala za razvoj ima. Slavonija kao regija ima najviše potencijala za razvoj ove niše, dok Istra koja je turistički najrazvijenija ima najmanje folklornih manifestacija. Stoga se može reći kako Istra treba raditi na ovom obliku turizma, a Slavoniju treba podignuti na veću razinu. Čineći to, Slavonija bi imala razvijeniji turizam općenito, nova radna mjesta i veći broj noćenja, budući da bi manifestacijski turizam zasigurno doveo do razvoja infrastrukture i financijskog priljeva. Pojavom društvenih mreža poput *instagrama* i *facebooka*, lakše je nego ikada dijeliti fotografije i vijesti vezane za neku manifestaciju ili atrakciju. Tako se već godinama informiraju strani turisti, iz razloga što je to najlakši i najbrži način do informiranja i fotografija. S pojavom društvenih mreža se promocija događaja ubrzava i uvelike olakšava, budući da ne traži financijske investicije.⁶²

⁶¹ <https://www.nacional.hr/tijekom-53-vinkovackih-jeseni-u-gradu-150-000-posjetitelja/>, posjećeno 23. kolovoza 2021.

⁶² <https://www.b2bmarketing.net/en-gb/resources/blog/how-can-social-media-be-used-marketing-tool>, posjećeno 23. kolovoza 2021.

6. ZAKLJUČAK

Hrvatska je vrlo raznolika i kulturno bogata zemlja koja svojim prirodnim i kulturnim resursima može konkurirati na svjetskom tržištu turizma. Ta se činjenica dokazuje time da Hrvatska ima i više nego dovoljno povijesne i kulturne povijesti koja je rezultirala šarolikom folklornom ostavštinom. Svaka regija u Hrvatskoj može se pohvaliti sa svojim kulturnim pečatom koji je jedinstven u Europi ili ima zajedničke značajke i karakteristike. Istra je regija bogata folklorom, prvenstveno plesom, pjesmom i običajima. Balun kao najpoznatiji istarski ples, prepoznatljiv je po koracima i muzičkoj pratnji i ne nalazi se ni jedan sličan njemu u Europi. Lika je kulturno skrivena regija, ali izrazito bogata plesom i plesnim običajima; budući da je skrivena i nepoznata, to joj daje čar i budi želju za otkrivanjem. Ličko kolo i tanac su isprepleteni s društvenim običajima koji zajedno čine zanimljivu mističnu kombinaciju i značajku tog područja. Dalmacija je turistički najzanimljivija regija u Hrvatskoj, koja sa svojim živahnim i temperamentnim plesovima ostavlja nezaboravan dojam. Lindo i UNESCO-om zaštićeno nijemo kolo čine jedinstvenu ponudu u ovoj regiji. Slavonija je folklorno najviše heterogena regija i sa svojim šokačkim kolom i slavonskim tancem nudi suvremenu plesnu scenu. Sjeverozapadna Hrvatska je najbliža Europi i njezinim utjecajima, međutim, i dalje nudi vrlo kulturno i plesno razvijenu ponudu. U Hrvatskoj postoje brojne organizacije koje čuvaju i potiču lokalne plesne udruge te organiziraju smotre folkloru za javnost. Među njima su Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu i Ansambl Lado koji su i svjetski poznati. Lokalni TZ-ovi također organiziraju smotre i manifestacije posvećene folkloru, među njima su Vinkovačke jeseni, Đakovački vezovi, Brodsko kolo, Na Neretvu misečina pala i Međunarodni festival folkloru u Karlovcu. Ove manifestacije su prvenstveno osnovane kako bi lokalnom stanovništvu prenijele znanje i čarobni svijet folkloru i narodnih običaja. Što se turizma tiče, Hrvatska ima razvijenu kulturnu i folklornu ponudu te svake godine pokušava što više promovirati i valorizirati manifestacije ovog karaktera. Svake godine se na spomenutim manifestacijama okupe desetke tisuća ljudi, a lokalni TZ-ovi javljaju kako je posjetitelja sve više i više. Stoga se može zaključiti kako je folklorna ponuda u Hrvatskoj vrlo zanimljiva domaćem i stranom turistu te se na njezinom širenju i valorizaciji još mora raditi. Hipoteza ovog rada je, dakle, potvrđena, Hrvatska ima dovoljno resursa za daljnje razvijanje ove turističke niše, međutim, potrebno je još ulaganja i uzdizanja na veću razinu. Ohrabrujuće je što se s pojavom društvenih mreža poput *instagrama* i *facebooka* brže mogu dijeliti informacije i osvješćivati ljude o narodnim običajima i kulturi.

LITERATURA

Knjige:

1. Damir Božić, Ilić Olivera, Mercandel Tatjana: *Folklorni plesovi Istre. Strukture suvremenog i mažoret plesa*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2012.
2. Ivančan, Ivan.: *Istarski narodni plesovi*, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, 1963.
3. Ivančan, Ivan: *Lički narodni plesovi*, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, 1963.
4. Ivančan Ivan: *Narodni plesni običaji u Hrvata*, Zagreb, 1996.
5. Knežević, Goran., *Srebrna kola zlaten kotač: hrvatski narodni plesovi za djecu i mladež i uvod u kinetografiju*, Zagreb, 2005.
6. Maletić, Ana., *Knjiga o plesu*, Zagreb, 1986.
7. Maljković Zoran i Zorica Vitez, Ljiljana Marks, Ivan Lozica, Aleksandra Muraj, Tvrtko Zebec, Grozdana Marošević, ur., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Zagreb, 2016.
8. Travirka, Antun, *Dalmacija : povijest, kultura, umjetnička baština*, Zadar, 2006.
9. Vinkešević Josip, Pavić Adam, *Pjesmom i plesom na vezove: narodne pjesme i plesovi iz Slavonije i Baranje*, Đakovo, 2005.
10. UNWTO, *Practical Guide to Tourism Destination Management*, Madrid, 2007.

Članci u časopisu:

1. Getz, Donald, Event tourism: definition, evolution, and research, *Tourism Management*, Vol. 29, 2008., str. 403. – 428.
2. Sremac, Stjepan, O hrvatskom tancu, drmešu, čardašu i porijeklu drmeša, *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 20, No. 1, 1983., str. 56. – 73.

Internetski izvori

Ličko kolo – ples bez glazbe

<https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/>, preuzeto 18. srpnja 2021.

UNESCO – Intangible Cultural Heritage - <https://ich.unesco.org/en/RL/nijemo-kolo-silent-circle-dance-of-the-dalmatian-hinterland-00359>, posjećeno 21. srpnja 2021.

Plesovi ostalih dijelova Hrvatske: <https://fd-pazin.hr/plesovi-ostalih-dijelova-hrvatske/>, posjećeno: 21. srpnja 2021.

Moreška: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41918>, posjećeno: 23. srpnja 2021.

Šokačko kolo – status nematerijalnog dobra u Hrvatskoj: <http://www.glas-slavonije.hr/385760/4/Sokacko-kolo-dobilo-satus-nematerijalnog-kulturnog-dobra-RH>, posjećeno: 31. srpnja 2021.

Međunarodna smotra folklor: <https://msf.hr/>, posjećeno: 31. srpnja 2021.

Hrvatski tango, Drmeš: najpopularniji narodni ples: ¹ <https://ples.com.hr/narodni-ples/drmes-hrvatski-tango-najpopularniji-narodni-ples/>, posjećeno: 1. kolovoza 2021.

Valcer: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63687>, posjećeno 3. kolovoza 2021.

Polka: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49254>, posjećeno 15. kolovoza 2021.

Seljačka sloga: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55313>, posjećeno 15. kolovoza 2021.

Lado: <https://www.lado.hr/>, posjećeno 16. kolovoza 2021.

Međunarodna smotra folklor <https://msf.hr/o-nama/>, posjećeno: 16. kolovoza 2021.

UNESCO WORLD HERITAGE: <https://whc.unesco.org/>, posjećeno: 16. kolovoza 2021.

Nijemo kolo na popisu nematerijalne kulturne baštine: <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/kultura-i-bastina/unesco-nematerijalna-dobra-nijemo-kolo-s-podrucja-dalmatinske-zagore>, posjećeno: 16. kolovoza 2021.

TZ Vinkovci, Vinkovačke jeseni; <http://www.tz-vinkovci.hr/hr/predlazemo/vinkovacke-jeseni/>, posjećeno: 17. kolovoza 2021.

Vinkovačke jeseni: <https://vinkovackejesenih.hr/>, posjećeno: 17. kolovoza 2021.

Đakovački vezovi; <https://djakovacki-vezovi.hr/o-manifestaciji-djakovacki-vezovi/>, posjećeno: 17. kolovoza 2021.

Brodsko kolo: <http://brodsko-kolo.com/>, posjećeno: 18. kolovoza 2021.

Vjesnik Metković: <http://www.metkovic.hr/vjesnik/014-15-05-09.pdf>, posjećeno 20. kolovoza 2021.

Međunarodni festival folklora Karlovac: <https://mff-karlovac.com/>, posjećeno 20. kolovoza 2021.

Nacional hr. Vinkovačke jeseni: <https://www.nacional.hr/tijekom-53-vinkovackih-jeseni-u-gradu-150-000-posjetitelja/>, posjećeno 23. kolovoza 2021.

How can social media be used as a marketing tool: <https://www.b2bmarketing.net/en-gb/resources/blog/how-can-social-media-be-used-marketing-tool>, posjećeno 23. kolovoza 2021.

Popis slika

Slika 1: Prikaz fresaka u Bermu:

Izvor: <https://www.central-istria.com/hr/odredista-destinations/beram>, preuzeto: 15. lipnja 2021.

Slika 2: Vrličko kolo, Dalmatinska zagora

Izvor: <https://bastina.hr/kud/kud-%E2%80%8Cmilan-begovic/> , preuzeto: 15. lipnja 2021.

Slika 3: Paško kolo, Pag,

Izvor: <https://tzgpag.hr/hr/posebnosti/pa%C5%A1ko-kolo.html>, preuzeto: 16. lipnja 2021.

Slika 3: Balun

Izvor: <https://proleksis.lzmk.hr/10630/>, preuzeto: 16. lipnja 2021.

Slika 4: Plesanje baluna u Osnovnoj školi Šijana, Pula

Izvor: <https://www.glasistre.hr/pula/istarska-vecer-lipo-je-cut-taj-nas-ca-585341>, preuzeto: 16. lipnja 2021.

Slika 5: Istarska polka

Izvor: <https://fd-pazin.hr/istarski-plesovi/>, preuzeto: 17. lipnja 2021.

Slika 6: Ličko kolo

Izvor: <https://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/hrvatska-bastina/licko-kolo-ples-bez-glazbe/>, preuzeto: 18. srpnja 2021.

Slika 7: Rapski tanac

Izvor: <http://www.ucilisterab.hr/hr/tanac>, preuzeto 19. srpnja 2021.

Slika 8: Kvadrilja u Trogiru

Izvor: <https://www.kvadrilja.com/>, preuzeto: 20. srpnja 2021.

Slika 9: Nijemo kolo

Izvor: <https://min-kulture.gov.hr>, preuzeto: 21. srpnja 2021.

Slika 10: Nijemo kolo

Izvor: : <https://min-kulture.gov.hr>, preuzeto 21. srpnja 2021.

Slika 11: Lindo

Izvor: <https://www.lindjo.hr/>, preuzeto 22. srpnja 2021.

Slika 12: Lindo

Izvor: <https://www.lindjo.hr/>, preuzeto 22. srpnja 2021.

Slika 13: Moreška na Korčuli

Izvor: <https://moreska.hr/>, preuzeto: 23. srpnja 2021.

Slika 14: Moreška na Korčuli iz zraka

Izvor: : <https://moreska.hr/>, preuzeto 23. srpnja 2021.

Slika 15: Šokačko kolo

Izvor: <https://slavonski.hr/sokacko-kolo-kulturno-dobro-rh-jos-jedna-potvrda-vrijednosti-tradicije-slavonije-baranje-i-srijema/>, preuzeto: 31. srpnja 2021.

Slika 16: Slavonsko kolo

Izvor: <https://www.vjerajdjela.com/slavonsko-kolo-prica/>, preuzeto: 1. kolovoza 2021.

Slika 17: Drmeš

Izvor: <https://www.glaspodravine.hr/oznaka/drmes-da/>, preuzeto: 2. kolovoza 2021.

Slika 18: Polka

Izvor: <https://hr.izzi.digital/DOS/17968/18058.html>, preuzeto: 15. kolovoza 2021.

Slika Izvor: <https://msf.hr/>, preuzeto: 15.kolovoza 2021.

47. Međunarodna smotra folklora u Zagrebu

Izvor: <https://msf.hr/>, preuzeto: 15. kolovoza 2021.

Slika 20: Ansambl Lado na dubrovačkoj tvrđavi Revelin

Izvor: <https://www.lado.hr/>, preuzeto: 15. kolovoza 2021.

Slika 21: Vinkovačke jeseni – mimohod

Izvor: <https://lokalni.vecernji.hr/gradovi/u-deset-dana-vinkovackih-jeseni-nastupit-ce-8000-sudionika-16130>, preuzeto: 17. kolovoza 2021.

Slika 22: 47. Đakovački vezovi

Izvor: <https://djakovacki-vezovi.hr/fotografije-47-djakovacki-vezovi/>, autorica fotografije:

Vlatka Berc, preuzeto: 18. kolovoza 2021.

Slika 23: Đakovački vezovi, povorka folklornih skupina

Izvor: <https://www.radio-djakovo.hr/2014/07/u-vezovskoj-povroci-65-folklornih-skupina/>,
preuzeto: 18. kolovoza 2021.

Slika 24: Brodsko kolo – folklorna večer

Izvor: <http://brodsko-kolo.com/fotografije/>, preuzeto: 18. kolovoza 2021.

Slika 25: Smotra folklor „Na Neretvu misečina pala“

Izvor: <http://www.metkovic.hr/vjesnik/014-15-05-09.pdf>, preuzeto 20. kolovoza 2021.

Slika 26: 20. Međunarodni festival folklor u Karlovcu

Izvor: <https://mff-karlovac.com/>, preuzeto 20. kolovoza 2021.

Slika 27: Čimbenici koji utječu na zadovoljstvo turista

Izvor: *A Practical Guide to Tourism Destination Management*, UNWTO, 2007., str. 13.

Sažetak

Radom se ukazuje na raznolikost folklorne ostavštine – narodnog plesa u Hrvatskoj, s osvrtom na turističku valorizaciju manifestacijskog turizma. Hrvatska je bogata kulturnom i folklornom ponudom, a budući da je krasi regije različitog povijesnog i kulturnog obujma služi kao primjer očuvanog kulturnog identiteta. Svaka regija u Hrvatskoj ima svoj jedinstveni kulturni zapis koji je izrazito očuvan i njegovan od strane lokalnih turističkih zajednica.

Cilj rada je istražiti, analizirati i prikupiti informacije o narodnim plesovima u Hrvatskoj kroz materijale iz stručne literature, znanstvenih članaka i pouzdanih internetskih izvora. Također, cilj rada jest utvrditi bogatstvo resursa s kojima Hrvatska raspolaže u manifestacijskom turizmu te jesu li ti resursi dovoljni za daljnji razvoj ove turističke niše.

Rad se sastoji od šest poglavlja. Uvodni dio daje kratak opis povijesti, primjene i strukture plesa s obradom teme kola kao središta društvene aktivnosti u prošlosti. Drugo poglavlje obrađuje narodne plesove podijeljene po regijama iz kojih dolaze. Regije koje su obrađene: Istra, Dalmacija, Lika, Sjeverozapadna i središnja Hrvatska te Slavonija. U četvrtom poglavlju se obrađuju plesovi na pozornici, zaštita nematerijalne kulturne baštine pod UNESCO-om te manifestacije folklornih običaja u Hrvatskoj. U petom poglavlju se govori o turističkoj valorizaciji folklornog turizma te samom opisu manifestacijskog turizma. U posljednjem poglavlju se zaključuje rad te popisuju literatura, internetski izvori i popisuju se slike.

Ključne riječi: folklor, kultura, običaji, narodni ples, manifestacijski turizam, valorizacija, nasljeđe.

Summary

The paper points out the diversity of folklore heritage - folk dance in Croatia, with reference to the tourist valorization of event tourism. Croatia is rich in cultural and folklore offer and since it is adorned with regions of different historical and cultural scope, it serves as an example of preserved cultural identity. Each region in Croatia has its own unique cultural record that is highly preserved and nurtured by local tourist boards.

The aim of this paper is to research, analyze and collect information on folk dances in Croatia through materials from professional literature, scientific articles and reliable Internet sources. Also, the aim of this paper is to determine the wealth of resources that Croatia has at its disposal in event tourism and whether these resources are sufficient for the further development of this tourist niche.

The paper consists of six chapters. The introductory part gives a brief description of the history, application and structure of dance with a treatment of the theme of the circle as the center of social activity in the past. The second chapter deals with folk dances divided by the regions they come from. Regions covered: Istria, Dalmatia, Lika, Northwestern and Central Croatia and Slavonia. The fourth chapter deals with dances on the stage, protection of intangible cultural heritage under UNESCO and manifestations of folklore customs in Croatia. The fifth chapter discusses the tourist valorization of folklore tourism and the very description of event tourism. The last chapter concludes the paper and lists the Literature, Internet sources and lists the images.

Key words: folklore, culture, customs, folk dance, manifestation tourism, valorization, heritage.

Ovjerila:

Anna Buić,

mag. europskih i izvanevropskih jezika i književnosti i
nastavnica engleskog jezika